

aflagda profvet finge utan vidare gälla inom hela riket och om den tjänst-sökande läraren erhöle kostnadsfri resa på statens järnvägar.

I samband härmed torde kunna anses lämpligt att, vid tillsättandet af sådana läraressysslor, hvilkas innehafvare skola deltaga i undervisningsprofvens bedömande, hänsyn toges till de sökandes lämplighet i detta afseende.

Kollegium medgifver väl, att de af kommitterade föreslagna profven hafva vissa företräden framför de nuvarande, men collegium kan dock icke finna; att de senares brister blifvit genom kommitterades förslag på ett mera afgörande sätt afhjelpna.

Kommitterade hafva visserligen velat inskränka de bedömande myndigheterna till 5 eller 6 i stället för de nuvarande 13, men på detta sätt kvarstår i viss grad anledning till ojämnhet vid profvens bedömande.

Beträffande kommitterades förslag till nya anordningar vid profärs-kursen i syfte att göra denna mera effektiv, så synas dessa vara välbe-tänkta. Dock vill collegium härvid erinra, att det under profäret aflagda undervisningsprofvet svårligen kan tillnätas annan betydelse än att vittna om mera eller mindre goda lärareanlag och intresse för lärarekallet, men att det icke kan utgöra ett tillförlitligt prof på blifvande lärareskicklig-het, enär profkandidaten i de flesta fall ännu saknar nödig vana och erfarenhet.

Vidkommer åter tjänstgöringsbetyget såsom befordringsgrund anser collegium, att detta enligt kommitterades förslag skulle erhålla väl stor betydelse, då man väl icke gärna kan antaga, att rektorerna vid lärover-ken alltid skola äga tillräckliga förutsättningar för att, särskildt ur reell synpunkt, bedöma undervisningen i läroverkens många olikartade under-visningsämnen.

Kommitterade hafva föreslagit s. k. fyllnadsprof för att gifva lärarne tillfälle att ådagalägga vunnen utveckling och förkofran i lärareskicklighet. I detta förslag instämmer collegium obetingadt.

Men då collegium håller före, att undervisningsprofvet ej uteslutande bör afse att åt läroverken bereda möjlighet att bland de sökande erhålla den för tjänsten mest lämplige, utan äfven att möjligheten att genom profs afläggande vinna befordran eller transport bör vara en anledning för läraren att allt mer söka utveckla sig i undervisningens och uppfostrans konst, så anser collegium, att detta dubbla mål bäst vinnes, om rättighet att aflägga fyllnadsprof mera än en gång lämnas åt läraren, och vill collegium alltså i denna punkt instämma uti den af reservanten, rektor Dahlman, uttalade åsikt.

Kollegium kan i detta sammanhang ej underlåta att uttala sitt bekla-

gande däraf, att lärarne vid de allmänna läroverken allt för mycket sakna yttre anledning, vare sig i fråga om befordran eller löneförmåner, att söka vinna allt större utveckling i sitt ansvarsfulla och mångsidigt krävande kall, och vill därför såsom önskvärdt framhålla, att åtminstone rättigheten att aflägga fyllnadsprof för att därigenom visa vunnen förkofran om möjligt utsträcktes något längre än hvad reservanten föreslagit.

Sin uppfattning af betydelsen och vikten hos de af kommitterade föreslagna grunder för tillsättande af lärarebefattningar vid de allmänna läroverken vill kollegium slutligen sammanfatta sålunda:

Profårskursen och det därunder aflagda undervisningsprof ådagalägga, enligt kollegii mening, hufvudsakligast graden af anlag och intresse för lärarekallet, fyllnadsprofvet förvärfvad vana vid och skicklighet i undervisning och tjänstgöringsbetyget, som delvis kan anses i sig innefatta de två föregående grunderna för bedömande af en lärares duglighet, vitsordar öfriga högst viktiga lärareegenskaper. Alla dessa faktorer äro af högsta vikt vid tillsättande af läraretjänster, men endast tillsammans bilda de ett fullständigt helt.

Rörande kommitterades förslag i de två öfriga punkter, som varit föremål för deras behandling, har kollegium intet att erinra.

På Sundsvalls läroverkskollegii vägnar:

Underdånigast

Fredrik Törnvall.

Till Konungen.

Sedan Hernösands domkapitel genom protokollsutdrag af den 15 sistlidne juni meddelat, att de läroverkskollegier inom stiftet, som sådant önskade, kunde före den 15 innevarande månad afgifva underdånigt yttrande om utsedde kommitterades betänkande angående afskaffande eller inskränkning af undervisningsprofven för lärarebefattningar vid de allmänna läroverken m. m., får Piteå allmänna läroverks kollegium, efter

tagen kännedom om nämnda betänkande, härmed i underdånighet uttala såsom sin åsikt:

att de nuvarande undervisningsprofven böra afskaffas och att de anordningar och bestämmelser, som kommitterade föreslagit att träda i stället för undervisningsprofven, synas tillfredsställande;

att kommitterades förslag om geografiens räknande såsom särskildt läroämne vid tillsättande af adjunks- och kollegabefattningar vid de allmänna läroverken likaledes har goda skäl för sig; samt

att kommitterades förslag och formulär till terminskatalog i öfrigt synes lämpligt, men att den föreslagna rubriken »Fadern» icke bör föreskrifvas såsom obligatorisk utan må, där det finnes omöjligt att uppgifva fadern till en eller flere lärjungar, få utbytas mot t. ex. rubriken »Hemort». Såsom stöd för denna åsikt åberopas dels det i kommitterades betänkande, pag. 81, 82, anförda yttrandet af rektor vid högre allmänna läroverket i Jönköping, dels kollegiets egen erfarenhet vid härvarande läroverk. Det har nämligen här icke sällan under de sista 10 åren funnits lärjungar, hvilkas fader varit »okänd»; de två nästföregående läsåren samtidigt tre, under innevarande läsår två sådana lärjungar. För att icke genom en officiell tryckt handling, som utdelas bland lärjungarne och allmänheten i orten, inpräglade minnet af den vanärande härkomst, som enligt det vanliga föreställningssättet vidlåder sådana barn, har det ansetts lämpligt att i Piteå läroverks terminskataloger utbyta den förut begagnade rubriken »fadern» mot rubriken »hemvist». Läroverkskollegiet får därför i underdånighet hemställa, att ett sådant utbyte må under liknande förhållanden blifva fortfarande medgifvet.

Piteå den 11 september 1898.

Underdånigst

För Piteå läroverkskollegium

P. O. Edén.

Till Konungen.

Domkapitlet har anbefallts att, efter att hafva lämnat vederbörande läroverkskollegium tillfälle att yttra sig i ämnet, inkomma med underdånigt utlåtande öfver utsedde kommitterades den 30 april innevarande år afgifna underdåniga betänkande angående afskaffande eller inskränkande af undervisningsprofven för lärarebefattningar vid de allmänna läroverken m. m. I anledning häraf får domkapitlet, med öfverlämnande af Visby läroverkskollegii i närslutna utdrag ur dess protokoll för den 26 sistlidne september affattade yttrande jämte bifogadt exemplar af högre allmänna läroverkets katalog för innevarande hösttermin, rörande frågan i underdånighet anföras:

I. Angående »afskaffande eller inskränkande af undervisningsprofven för lärarebefattningar vid de allmänna läroverken». I likhet med läroverkskollegiet och på samma grunder, som i dess utlåtande finnas anförda, anser sig domkapitlet böra af kommitterades förslag tillstyrka profårets utbildande genom förbättrad handledning af kandidaterna samt genom lämpligare anordning af profundervisningen och sättet för dennas bedömande, men afstyrka hvad af kommitterade föreslagits rörande fyllnadsprof, föregående tjänstgöring vid allmänt läroverk såsom kompetensvillkor för ordinarie anställning, tjänstgöringsbetygens utfärdande genom eforsämbetet och vederbörande rektors skriftliga utlåtande angående sökande till läraretjänst.

Hvad åter de nuvarande undervisningsprofven för lärarebeställningar beträffar, kan det visserligen icke falla domkapitlet in att söka förringa

deras goda sidor, hvilka framhållits såväl af reservanten bland de kommitterade som af kollegiet, men å andra sidan finner domkapitlet de anmärkingar mot profven, som nu senast framhållits af kommitterade, ingalunda sakna berättigande, så till vida som dessa prof för många sökande medföra dryga kostnader och olägenheter äfven af annan art samt för de läroverk, vid hvilka profven afläggas, ett ofta afsevärdt intrång på undervisningens jämna gång. Och jämför man vidare befordringssätten för lärare och andra tjänstemän, hvilken jämförelse på grund af profvtånget måste utfalla till de förres nackdel, så finner man ganska förklarligt, att en stark opinion mot de stadgade undervisningsprofven efter hand kunnat uppstå, hvilken bland annat föranlett riksdagens skrifvelse till Kongl. Maj:t rörande undervisningsprofvens eventuella afskaffande eller inskränkande.

Men om, såsom sannolikt är, undervisningsprofven afskaffas, komma de tillsättande myndigheterna att gå förlustiga en hittills såsom mycket viktig ansedd befodringsgrund, och, såsom kollegiet i sitt utlåtande visat, kan ersättning i högst obetydlig, om ens i någon mån vinnas genom de af kommitterade uppställda förslagsbestämmelserna. Följden blefve tydligen den, att klagomålen öfver utnämningar till lärareplatser, hvilka klagomål redan under nuvarande förhållanden ej äro få, skulle till antalet i betänklig grad ökas. Domkapitel eller direktion skulle i saknad af tillräckliga objektiva befodringsgrunder ej kunna tillfredsställande fullgöra sin uppgift i berörda afseende. Konsekvent bör då under sådana förhållanden utnämningrätten öfvergå till den myndighet, som i detta afseende är bäst kvalificerad, nämligen till Kongl. Maj:t. Domkapitlet har också åtminstone två gånger förut uttalat sig i denna riktning, den ena gången i sitt utlåtande den 27 maj 1891 och andra gången ännu tydligare den 24 januari 1894, där det heter: »Domkapitlet vidblifver nämligen den af kollegium uttalade önskan, att, liksom profven böra afläggas inför en enda kommission, så bör också tillsättningen ske af en gemensam myndighet, och det Kongl. Maj:t. Härigenom befriades domkapitlet från en rättighet, som efter upphörandet af lärareprofs afläggande för desamma snarare blir en börda och en särdeles vansklig uppgift, då den personliga beröringen med de profvande, som nu äger rum, komme att upphöra, och domkapitlet endast hade pappersmeriter eller en inskränkt personlig kännedom af de på platsen verkande att hålla sig till. Genom upphörande af den personliga beröringen beröfvas också domkapitlet tillfälle att tillämpa en och annan af grundsatserna i § 53 (gällande läroverksstadga), exempelvis mom. 5 och måhända äfven andra. Domkapitlet är också öfvertygad, att det för läroverken blefve en fördel, om Kongl. Maj:t verkställde utnämningen, liksom det skulle bidra till att höja lärarnes anseende.» Då nu citeradé

yttrande grundar sig på förslaget om upprättandet af en central profanstalt, men nu fråga är om upphörande af hvarje slags prof för lärarebeställning, har domkapitlet ännu större skäl att vidhålla sina i citatet förut uttalade åsikter.

»Något inflytande», heter det vidare i domkapitlets nyssnämnda utlåtande, »böra dock, enligt domkapitlets förmenande, de lokala läroverksstyrelserna äfven framgent äga på tillsättningen af lärare, *så länge* dessa styrelser äro organiserade efter samma eller väsentligen samma grunder som de nuvarande konsistorierna. I detta hänsende vill domkapitlet i underdånighet föreslå, att konsistorium skall i den ordning och med den röstberäkning, som för närvarande råder, äga att bland sökande till en lärarebefattning vid under detsamma lydande läroverk på förslag uppföra trenne, där så många behöriga sökande finnas, och i detta liksom i det fall, att blott en eller två kompetente kandidater äro att tillgå, afgifva förord för den, som konsistorium anser vara för platsen lämpligast.» Domkapitlet vidblifver fortfarande detta sitt förut framställda förslag oförändradt.

På ofvan anförda grunder kan domkapitlet endast under det uttryckliga förbehåll tillstyrka afskaffandet af de nuvarande undervisningsprofven för lärarebefattningar vid de allmänna läroverken, att lärarne vid dessa läroanstalter utnämnas af Kongl. Maj:t efter förslag och förord af vederbörande domkapitel eller direktion.

II. Angående frågan om »*Geografien såsom särskildt läroämne vid tillsättandet af adjunkts- och kollegabefattningar vid de allmänna läroverken*» och

III. om »*Formulär för de allmänna läroverkens kataloger och katalogernas fogande till läroverkens räkenskaper*» får domkapitlet, med instämmande i hvad af läroverkskollegium anförts, hänvisa till dess yttrande.

Undertecknade Jacobsons, Levins och Öfverbergs från domkapitlets utlåtande afvikande meningar finnas angifna i närslutna utdrag ur domkapitlets protokoll.

Visby den 25 oktober 1898.

Underdånigst

J. A. Fagerholm.

Gust. Jacobson.

J. Gylling.

Herman Levin.

M. Hanner.

Utdrag ur Visby domkapitels protokoll den 19 oktober 1898.

§ 2.

Föredrogs följande handlingar och skrivelser: N:o 129: chefen för kongl. ecklesiastikdepartementet, med öfversändande af »utsedde kommitterades den 30 nästlidne april afgifna underdåniga betänkande angående 1) afskaffande eller inskränkande af undervisningsprofven för lärarebefattningar vid de allmänna läroverken, 2) geografin såsom särskildt läroämne vid tillsättande af adjunkts- och kollegabefattningar vid de allmänna läroverken, 3) formulär för de allmänna läroverkens kataloger och katalogernas fogande till läroverkens räkenskaper.»

Rektor Jacobson önskade få till protokollet antecknadt, det han ej kunde förena sig med domkapitlets majoritet i dess beslut rörande 1) afskaffande eller inskränkande af undervisningsprofven för lärarebefattningar vid de allmänna läroverken, utan hänvisade till läroverkskollegii yttrande.

Lektor Levin anförde: »Då jag ej kunnat förena mig med domkapitlet i hufvudsak beträffande dess beslut rörande kommitterades förslag i fråga om lärareprofvens afskaffande, anhåller jag att för min mening få framställa följande motivering: Mig synes, att den kritik, som kommitterades utlåtande innehåller af de nuvarande lärareprofven inför de tillsättande myndigheterna, är så fullständig, att den till fullo ådagalägger olämpligheten af dessa undervisningsprof. De af kommitterade mot dem framställda anmärkningarna äro i hufvudsak följande:

1) »De äro synnerligen betungande för alla, som med dem hafva att göra, såväl för de sökande lärarne som för domkapitlet och läroverken» (sid. 16);

2) »de äro synnerligen osäkra och ofta vilseledande värdemätare, då det gäller att bedöma sökandes skicklighet att undervisa» (sid. 19, 20); härtill kommer

3) att de icke lämna någon vägledning vid bedömande af, snart sagdt, de viktigaste sidorna af en god lärareförmåga. Kommitterade yttra härom (sid. 23, 24): »För att resultatet af en lärares undervisning skall blifva fullgodt, kräfves icke minst, att han äfven äger disciplinarisk förmåga, lämpligt sätt att behandla ungdomen, uthållighet, tålmod, ordningssinne, förmåga att hålla lärjungarne till arbete utan att alltför hårdt anstränga dem o. s. v.

I hvilken grad en lärare besitter dessa rent personliga egenskaper, därom lärer undervisningsprofvet föga eller intet upplysa, liksom det också öfver hufvud taget lämnar ingen eller en högst bristfällig kännedom om och i hvad mån den profvande lämpar sig för den med lärarekallet på det närmaste förbundna rent uppfostrande verksamheten.»

På grund af de sålunda framställda anmärkningarna mot de nuvarande profven sammanfatta kommitterade sitt omdöme om dem sålunda (sid. 24): »Kommitterade måste alltså uttala den bestämda öfvertygelsen, att de nuvarande undervisningsprofven icke äro ägnade att skapa vare sig en fullständig eller tillförlitlig uppfattning af de profvandes skicklighet att undervisa eller af deras lärarepersonlighet öfver hufvud, utan att de tvärtom ofta äro i ganska hög grad vilseledande. Därför blifver ock deras värde vid jämförelse mellan flere sökande minst sagdt tvifvelaktigt. I hvilken grad läraren äger den erforderliga skickligheten och nitet i förening, kan alltså på intet sätt genom ett undervisningsprof ådagaläggas. I viss mån kan detta ske vid profårets genomgående, men fullständigt och säkert endast genom verklig, själfständig undervisning.» Efter denna grundliga kritik skulle man, synes mig, knappast hafva väntat, att kommitterade själfva föreslagit en anordning, mot hvilken i det stora hela just samma anmärkingar kunna riktas, som mot de af kommitterade utdömda domkapitelsprofven. Därtill kommer, att de föreslagna fyllnadsprofven äro behäftade med bristfälligheter, som icke vidlåda de nuvarande profven. Då jag i denna sak är i hufvudsak af samma mening som domkapitlet, ber jag få återropa de skäl, som läroverkskollegium i dess yttrande af den 26 september 1898 anfört, till hvilka domkapitlet anslutit sig. Jag behöfver sålunda icke närmare utföra denna min åsikt, utan tillåter mig endast att, väsentligen efter sagda kollegii yttrande, sammanfatta, hvad jag mot de föreslagna fyllnadsprofven i synnerhet önskar anmärka:

1) Äfven de föreslagna profven äro lika, om inte ännu mera betungande för de profvande och för de läroverk, där dessa tjänstgöra. Dessutom äro de tydligtvis till ännu större skada för de få (5) läroverk, där alla dessa prof skola afläggas. Med afseende på det betungande för läroverken af de nuvarande profven tyckas kommitterade själfva ej hafva väntat sig så stor lättnad af den föreslagna nya anordningen. Ty hvad först beträffar de läroverk, som genom de profvandes frånvaro beröfvas dessas verksamhet under en jämförelsevis lång tid, yttras i betänkanDET (sid. 41): olägenheterna af kompletteringsprofven för dessa läroverk böra blifva »om icke mindre, dock ej större än olägenheterna af de nuvarande profven». För läroverken i stiftsstäderna uppstå naturligtvis en afsevärd lättnad, men fråga är, huruvida denna uppväges af de betydligt större olägenheterna

för de s. k. profläroverken. Och att kommitterade vänta sig svåra sådana olägenheter framgår bäst däraf, att de ställa i utsikt nödvändigheten af inrättandet af ett nytt profärsläroverk. Slutligen, de som skola bedöma de nya profven hafva, om ock profvens antal komme att inskränkas, dock i följd af den längre tid de kräfvä, hvart och ett för sig, icke mindre, utan fastmer större arbete därmed. Kommitterade se sig ju därför också nödsakade att åt de personer, hvilkas tid tages i anspråk för profvens bedömande, föreslå särskild penningersättning.

2) De föreslagna profven äro lika väl som de gamla synnerligen osäkra och ofta vilseledande värdeämätare, då det gäller att bedöma sökandens skicklighet att undervisa. Nekas kan icke att genom den nya anordning af profven, som kommitterade föreslå, något vore vunnet i detta afseende. Men nog torde det vara att öfverskatta värdet af dessa förändringar i profvens anordning, om man ville hålla före, att profven därigenom blefve fullt tillförlitliga för bedömandet af den profvandes lärareskicklighet. Ty hvad kommitterade anmärkt (sid. 20): just profvets egenskap af att vara ett prof, hvaraf mycket beror och där äfven eljest för den profvande ofördelaktiga förhållanden kunna göra sig gällande, kan vålla, att åtminstone en eller annan lärare icke vid detsamma kan visa, hvad han under andra förhållanden förmår åstadkomma, under det däremot andra mer tilltagsna och fallna för offentligt uppträdande genom ett glänsande föredrag göra ett fördelaktigt intryck, hvartill deras uppträdande i hvardagslag ingalunda berättigar — denna anmärkning gäller dock i fullkomligt lika hög grad de nya profven, ja, ännu mer, ty den ökade risken af ett misslyckadt fyllnadsprof gör, såsom i den till betänkandet fogade reservationen antydts och såsom kollegium framhållit, detta ännu mera vanskligt och otillförlitligt.

3) Hvad kommitterade slutligen haft att mot domkapitelsprofven anmärka, att det endast är en enda sida af lärareskickligheten, som vid profven kan blifva föremål för bedömande, nämligen undervisningsskickligheten, det gäller naturligtvis fullkomligt lika mycket de föreslagna fyllnadsprofven. Kommer så härtill, att det, såsom mig synes, enda talande skäl, som kunnat anföras för bibehållandet af de nuvarande profven, nämligen att sökandena till hvarje särskild plats — i regel åtminstone — pröfvas af en och samma myndighet, icke kan anföras för de föreslagna fyllnadsprofven. Då synes en sådan fråga vara berättigad: Hvarför då bibehålla profven, låt vara i en annan form? Kommitterade yttra därom (sid. 24, 25), att de äro af den meningen, att det både för själva sakens skull och äfven för att icke ett alltför tvärt afbrott må göras i bestående förhållanden, är nödigt att i samband med profvens (de nuvarande domkapitelsprofvens) borttagande åtgärder vidtagas såväl för att stärka de garantier, som nu gällande

bestämmelser erbjuda för att vid läraretjänsters tillsättande såväl läroverkens bästa som lärarnes anspråk på rättvis befordran må blifva behörigen tillgodosedda, som för att bereda åt aspiranter till läraretjänster någon ersättning för det tillfälle att efter profåret meritera sig, som undervisningsprofven »må hafva kunnat anses erbjuda». De ifrågavarande garantiernas stärkande synes vara afsedt genom de öfriga nya anordningar — förutom fyllnadsprofven — som af kommitterade föreslås. Afsikten med de föreslagna profven är sålunda att förebygga ett alltför tvärt afbrott i bestående förhållanden samt att lämna aspiranter till läraretjänster tillfälle att efter profåret meritera sig med afseende på undervisningsskicklighet. Kommitterade synas sålunda i förra afseendet närmast afse en öfvergångsform. Vore så förhållandet, att här endast vore fråga om en kortvarig sådan öfvergångsform, så vore kanske ej så mycket att invända mot förslaget. Men det är fara värdt, att om dessa fyllnadsprof en gång lagstadgas, komma de att hålla sig kvar med samma ihärdighet, som de nuvarande domkapitelsprofven. Hvad det andra skälet till fyllnadsprofvens införande beträffar, framgår af de anmärkningar, som af kommitterade framställts mot de nuvarande profven, att kommitterade ansett dessa prof åtminstone icke erbjuda den sökande tillfälle att få sin undervisningsskicklighet fullt objektivt och rättvist bedömd. Därpå tyder också kommitterades något tveksamma yttrande, att dessa prof »må hafva kunnat anses erbjuda» sökande lärare tillfälle att meritera sig. Är då ett sådant tillfälle att genom prof meritera sig af behofvet påkalladt? Kommitterade hålla före (sid. 35), att det bör kunna framgå af erhållna tjänstgöringsbetyg, huruvida och i hvad mån en sökande lärare efter profåret genom den verksamhet i skolans tjänst, han utöfvat, förkofrat sig i undervisningsskicklighet. Utan tvifvel blifva också hans meriter mycket rättvisare bedömda genom erhållna tjänstgöringsbetyg än genom ett lyckadt eller misslyckadt prof. Ty att prof kunna mer eller mindre lyckas är ju uppenbart. Kommitterade anse dock, »att det ej bör förmenas den lärare, som sådant önskar, att genom förnyad profundervisning styrka sin under praktiken ökade färdighet i att undervisa». Jag tror knappast, att de sökande lärarne till fullo komma att uppskatta denna mot dem visade välvilja och att de helt säkert låte detta tillfälle att ytterligare meritera sig blifva obegagnadt, om icke den stora konkurrensen tvingade dem att »pröfva sin lycka». Är det verkligen så som kommitterade hålla före, hvilket jag ej betviflar, att af erhållna tjänstgöringsbetyg skall kunna framgå, huruvida en sökande gjort verkliga framsteg i undervisningsskicklighet, sedan han avslutat sitt profår och därvid erhållit betyg, som utvisa hans ståndpunkt vid tiden för betygets afgifvande, så borde ett sådant tillfälle, som kommitterade afsett, till ytterligare meri-

terande vara obehöfligt, och här ännu mindre af behovet pakalladt än ett tillfälle att ytterligare meritera sig i teoretiskt afseende, hvarför gällande författningar — åtminstone i de flesta fall — lägga hinder i vägen. Och häröfver har dock aldrig något klagomål hörts af. Till försvar för profven under en eller annan form anföres ofta, att de lämna en sökande tillfälle att få sin undervisningsskicklighet i ett ämne, som han ej haft med i profåret, bedömd. Men profven afse, såsom kommitterade framhålla, ej att vara kunskapsprof, och är en lärare skicklig att undervisa i *ett* ämne, så äger han nog — förutsatt att han besitter de teoretiska betingelserna — motsvarande skicklighet i ett annat ämne. De olika metoder, olika ämnen kräfvä, torde en skicklig lärare med ganska stor lätthet kunna tillägna sig. Häremot skulle kunna anföras, att de i profåren erhållna betygen ofta tala ett annat språk. Högst olika betyg kunna erhållas i olika ämnen. Detta måste dock väl i de flesta fall få tillskrivas olika teoretiska förutsättningar, som ju måste inverka på det sätt, hvarpå genomgången prof får lyckas. Rörande de nuvarande lärareprofven uttalar domkapitlet, att det icke kan »falla domkapitlet in att söka förringa deras goda sidor, hvilka framhållits såväl af reservanten bland de kommitterade som af kollegium». Då jag ingalunda kan ansluta mig till detta domkapitlets uttalande, ber jag att mot de af domkapitlet åberopade och af reservanten och kollegium framställda skälen för lämpligheten af de nuvarande domkapitelsprofven få göra följande anmärkningar. Då det egentligen är kollegium, som tagit dessa prof i försvar, tillåter jag mig att hufvudsakligen fästa mig vid de af kollegium förebragta skälen.

Kollegium yttrar: »För en god preparation och ett godt läxförhör fordras bland annat klarhet, tydlighet, enkelhet, reda och precision, allt egenskaper, som den profvande äfven utan kännedom om klassens ståndpunkt kan ådagalägga, därest han äger dem.» Nekas kan icke, att man icke behöfver tillgripa den af kommitterade föreslagna förändrade formen för lärareprofven för att erbjuda den profvande tillfälle att ådagalägga besittningen af de egenskaper, som af kollegium här anföras. Men frågan är, huruvida han också i hvarje fall kommer att *visa sig* vara i besittning däraf, äfven om han äger dem. Kollegium talar själf om hvilket inflytande indisposition kan hafva på ett prof. En sådan visar sig också alltför ofta hafva spelat en för en profvande högst olycksdiger roll. Och — jag skulle vilja säga — i 9 fall af 10 är en sökande mer eller mindre indisponerad vid ett profs afläggande. Därtill medverka alltför många omständigheter. Redan profvets egenskap af prof är en sådan, såsom också af kommitterade påpekats. Och vidare sådana omständigheter som att den profvande befinner sig inför för honom helt främmande bedömare,

hvilkas fordringar på en god lektion han ej känner, att han är uttröttad efter en kanske flera dygn lång resa, ja, endast en eller kanske flera sömlösa nätter å rad — lätt förklarliga af den oro och den själsspänning, i hvilken det förestående profvet försätter en sökande — o. s. v. Allt sådant måste i högsta grad menligt inverka på ett prof. Kommer så därtill, att den profvande anser sig hafva en eller annan anledning att frukta, att de bedömande äro mindre benäget stämnda mot honom eller ha någon på närmare håll, som de gärna skulle se befordrad, så kan man väl förutse, att ett prof, aflagdt under sådana omständigheter, ej har mycken utsikt att lyckas. Kollegium yttrar, att om en lärare i det aflagda profvet visat sig vara i besittning af de egenskaper, som förut blifvit omnämnda, »kan man ock vara förvissad, att han vid i hvardagslag förekommande preparation och läxförhör sköter sig bra». Om man också skulle vilja medgifva, att så åtminstone i regeln skall vara fallet, så är detta dock icke tillräckligt bevisande för profvens tillförlitlighet. Ty helt säkert vill ingen utsträcka påståendet och säga, att den, som vid prof tillfället icke visat dessa egenskaper, ej heller är i besittning af dem och sålunda ej heller i hvardagslag kan ådagalägga dem. Det är nog med fullt skäl, man talar om att någon är en »god profkarl» och om en annan faller ett sådant omdöme: »Han är en god lärare, men när det är fråga om ett prof, är han ohjälplig.»

Kollegium försvarar de nuvarande profven ytterligare därmed, att de lämna »den tillsättande myndigheten ett godt och välbehöfligt tillfälle att få personlig kännedom om de sökande», en egenskap hos profven, som är af särdeles stor betydelse. Hvad kollegium här omnämner till profvens försvar kan likaväl anföras emot dem. Ty gifvet är, att en tillsättande myndighet — den må söka vara aldrig så objektiv vid profvets bedömande och platsens tillsättande — ej helt och hållet kan frigöra sig från det intryck af den profvandes personlighet, som den erhållit. Och att den uppfattning däraf, som de bedömande erhållit under en 2 à 3 timmars samvaro med honom, måste blifva alltför ytlig för att man därpå skulle grunda ett rättvist omdöme om personligheten, är uppenbart. Därtill behöfs åtminstone lika många år som här är fråga om timmar. Den åsikten att det subjektiva tycket understundom obehörigen tillåtits göra sig gällande i fråga om profvens bedömande synes ej vara helt och hållet främmande för kollegium, att döma af ett yttrande i dess utlåtande, där det talas om, att en sträfvan att från befordran utestänga sökande från andra orter vid några läroverk otvetydigt gjort sig förnimbar, speciellt i fråga om adjunks- och kollegabefattningar. Något sådant har icke gärna kunnat äga rum, utan att det varit profbetygens objektivitet, som i någon

mån fått sitta emellan. Ty vid själfva utnämningen kan en sådan sträfvan ej gärna göra sig gällande, då ett försök i den riktningen säkerligen genast skulle mötas af klagomål och sålunda utan tvifvel blifva omintetgjordt. Skulle så verkligen vara förhållandet, som kollegii yttrande tyckes mig antyda, hvilket jag ej har mig bekant, skulle jag naturligtvis däri se ett mycket viktigt skäl för profvens afskaffande.

Vidare åberopas af kollegium reservantens yttrande, att »profven hafva för många blifvit en sporre, som haft en eggande och uppryckande verkan under den merendels tröttande och lätt till ensidighet förfallande lärareverksamheten». Detta förefaller mig vara ett mycket hårdt omdöme om vårt lands lärarekår, att den skall behöfva en sådan på andra ämbetsmannabanor okänd sporre för att i sin lärareverksamhet söka prestera det bästa, en hvar förmår. Men för huru många har icke tanken på profven blifvit en anledning till ständiga bekymmer, jag skulle nästan vilja säga till förtviflan. Det finnes sådana lärare, som i ett prof gifvetvis misslyckas. Huru skulle det kännas att veta med sig, att man vid ett sådant tillfälle aldrig är i stånd att visa hvad man duger till? Medvetandet därom måste verka förlamande på hela hans lärareverksamhet. Blir han blott en gång fri från den dagliga oron i detta afseende, så skall han med mera glädje och då också med mera framgång utöfva sitt kall.

Kollegium fruktar, att om domkapitelsprofven afskaffas — till och med om de af kommitterade föreslagna kompletteringsprofven i stället införas — »anciennitetsprincipen i de flesta fall, särskildt i fråga om adjunks- och kollegabefattningar, blir den egentliga befordringsgrunden». En sådan åsikt grundar kollegium på följande omständigheter:

1) »Till profärsbetygen hvarken kan eller bör någon afgörande hänsyn tagas, då de dels afgifvas efter helt olika normer, dels icke kunna gifva ett adekvat uttryck af sökandenas undervisningsskicklighet vid tiden för en måhända långt efter deras erhållande gjord ansökning.» Med ungefär lika stort berättigande kunde man säga, att till lärdomsmeriterna bör ej heller någon afgörande hänsyn tagas, då de äfven vid olika högskolor torde afgifvas efter olika normer och då graden af den profvandes insikter har kunnat betydligt förändras, sedan examen aflades. Men detta har han ju inte något medel att styrka, för såvidt han ej sysselsatt sig med skriftställareverksamhet eller varit i tillfälle att aflägga högre examen — jag förutsätter nämligen att hans studier gå i samma riktning före som efter examen — hvilket ju aldrig kan vara förhållandet med den, som aflagt den inom sin fakultet högsta examen. För öfrigt torde en lärares studier endast sällan bedrifvas i examenssyfte.

2) Objektiv giltighet kan ej tilläggas tjänstgöringsbetygen. Kollegium framhåller dock med mycken kraft, att det endast är *en* sida af läraredugligheten, nämligen undervisningsskickligheten, som profven afse att utröna. Åt tjänstgöringsbetygen lämnas alltså utan tvekan att bedöma graden af de egenskaper, som för öfrigt erfordras af en lärare för en framgångsrik verksamhet. Ty därom kan svårligen något annat vittnesbörd vid tillsättandet af en plats föreligga. Med samma förtroende synes mig, att man kan öfverlämna åt dem, som utfärda tjänstgöringsbetygen, att bedöma lärarens undervisningsskicklighet.

3) Slutligen anser kollegium, att lärdomsmeriter svårligen kunna erhålla någon större betydelse, när det gäller adjunkts- och kollegabefattningar, »alldenstund de sökande i regeln endast aflagt en och samma examen, filosofie kandidatexamen, med lagstadgad antal betygsheter». Låt vara att så ofta kan vara fallet, men äfven om examen är densamma och betygsheternas summa densamma, så beror det ju på hvilka ämnen, som ingå i examen, och betygsgraderna i de särskilda ämnena, i hvad mån examen kan vara meriterande för en viss adjunkts- eller kollegaplats i bestämda ämnen. Då jag sålunda icke tror, att anciennitetsprincipen behöfver få ett obehörigt inflytande vid lärareplatsers tillsättande, ifall profven afskaffas, kan jag ej heller dela kollegii farhågor därför, att genom anciennitetsprincipens genomförande mången ung öfverlägsen förmåga skulle sättas tillbaka för en mindre god undervisare och att härigenom mången talang skulle afskräckas från lärarebanan. Detta så mycket mindre, som sådana öfverlägsna förmågor i allmänhet ej torde åtnöja sig med de mera blygsamma adjunkts- och kollegabefattningarna, vid hvilka enligt kollegii uppfattning anciennitetsprincipen i synnerhet skulle göra sig gällande. Kollegium befarar slutligen, att vid ett mindre eftersökt läroverk den ena ledigheten efter den andra skulle komma att fyllas med öfveråringar och att å andra sidan ledigheternas antal skulle komma att ökas genom ökade transportsökningar därifrån.

Hvad det första beträffar, tyckes mig en sådan farhåga, med den uppfattning kollegium har af anciennitetsprincipens allenarådande, ej vara fullt motiverad, då ju dessa öfveråringar, om årens antal skall vara det afgörande, hade utsikt att med framgång täfla äfven till mera eftersökta befattningar. Däremot torde ej kunna nekas, att transportsökandet från ifrågavarande läroverk komme att ökas. Men att bibehålla profven för att i dem hafva en hämsko härför tyckes vara mindre nödvändigt, då en sådan lätt kan finnas genom en både för stiftsstyrelser, läroverk och lärare mindre oangenäm anordning. Därför behöfves t. ex. endast stadgas, att ingen får söka en ny plats af samma beskaffenhet, som den man

innehar, förrän en viss tid, t. ex. 3, 5 eller 10 år, förflutit, sedan man tillträdt en föregående. *En* hållhake finnes dessutom redan i skolstadgans föreskrift § 64, att »då ordinarie lärare söker annan befattning af samma slag som den, han innehar, och därvid har att räkna sig till godo en längre tjänstetid, bör vid utnämningen skäligen hänsyn äfven tagas till behofvet af yngre och friskare krafter för sysslans bestridande». Hvad dessutom transportsökandet angår, har det, där det ej blir alltför tätt, ej blott skuggsidor. Det kan äfven hafva någon fördel med sig. Kollegium påpekar, såsom mig synes, en sådan, då det å annat ställe i utlåtandet uttalar fruktan för slentrian och stagnation i undervisningsväsendet. Sådan motverkas, synes mig, i viss mån af någon cirkulation äfven af lärarekrafterna. Hvad kommitterade i öfrigt föreslagit för stärkande af garantierna för, att vid läraretjänsters tillsättande såväl läroverkens bästa som lärarnes anspråk på rättvis befördran må blifva behörigen tillgodosedda, synas mig dessa förslag vara såväl lämpliga som tillfyllestgörande.

Jag är sålunda ej heller i denna fråga af samma mening som domkapitlet, som anser sig af kommitterades förslag endast böra tillstyrka profårets utbildande genom förbättrad handledning af kandidaterna samt genom lämpligare anordning af profundervisningen och sättet för dennas bedömande, men afstyrker hvad af kommitterade föreslagits rörande föregående tjänstgöring vid allmänt läroverk såsom kompetensvillkor för ordinarie anställning, tjänstgöringsbetygens utfärdande af eforsämbetet, och vederbörande rektors skriftliga utlåtande angående sökande till läraretjänst. Äfven här åberopar sig domkapitlet på de grunder, som i kollegii utlåtande finnas anförda. Det må sålunda tillåtas mig att vidröra något af hvad kollegium med afseende på ifrågavarande förslag yttrat.

Kommitterade hafva först föreslagit två års föregående tjänstgöring vid allmänt läroverk såsom kompetensvillkor för ordinarie anställning. Motivet härtill har varit, att en sökandes praktiska duglighet såsom lärare må blifva mera allsidigt och grundligt pröfvad än hvad under profåret är möjligt, innan han kan utnämnas till ordinarie befattning. Hvad universitetsdocenter beträffar, har det synts lämpligt, att af de 2 nämnda tjänstgöringsåren det ena må kunna ersättas af ett års undervisning vid universitetet. En sådan kompetensfordran har synts kollegium obillig i afseende på docenter. Det synes mig icke så. Ty den omständigheten, att docenter äga en teoretisk öfverlägsenhet, bör icke i och för sig tillförsäkra dem en sådan undantagsställning, att de skulle vara fritagna från hvad som med skäl kan anses behöfligt för att en lärares duglighet skall blifva allsidigt pröfvad, innan han genom ordinarie anställning blir fästad vid lärarebanan. Den teoretiska lärdomen synes mig ej stå i ett så nöd-

vändigt sammanhang med den praktiska läraredugligheten, att med öfverlägsenhet i förra afseendet också nödvändigt följer en liknande öfverlägsenhet i det senare.

Kommitterade hafva vidare föreslagit tjänstgöringsbetygens normerande och utfärdande genom eforsämbetet vid ansökan till tjänst. Hvad den föreslagna normeringen beträffar — den här viktigaste frågan — har domkapitlet därom ej yttrat sig.

Då lämpligheten eller olämpligheten häraf svårligen kan bedömas af annan parson än den, som haft med sådana betygs utfärdande att skaffa, vill jag ej heller ingå på denna fråga, utan yttrar blott att det syntes mig som om kommitterade haft skäl för sitt förslag.

Slutligen föreslå kommitterade skriftligt utlåtande angående de sökande, afgifvet af rektor vid det läroverk, där ledigförklarad tjänst skall tillsättas. Detta har äfvenledes af domkapitlet afstyrkts. Hvad denna sak beträffar anser jag, att ungefär lika tungt vägande skäl kunna anföras för en sådan anordning, såsom kommitterade gjort, som däremot, såsom kollegium, med hvilket domkapitlet instämt, gjort.

Då jag emellertid icke funnit något absolut gällande skäl däremot, tvekar jag ej heller att instämma i kommitterades förslag i denna punkt.

Då jag således i likhet med kommitterade anser de nuvarande profven både betungande, olämpliga och vilseledande och ej kan dela domkapitlets uppfattning om deras af domkapitlet åberopade goda sidor, då jag vidare i likhet med domkapitlet anser i allt väsentligt samma olägenheter vidlåda de af kommitterade föreslagna kompletteringsprofven som de nuvarande domkapitelsprofven, hvartill komma nya olägenheter af de ifrågasatta nya profven, då jag dessutom anser, att alla prof efter profåret äro obehöfliga för att utröna sökandens lärareskicklighet och att i hvarje fall tillförsäkra läroverken goda lärarekrafter, om de af kommitterade i öfrigt föreslagna åtgärder vidtagas, och då jag slutligen icke heller delar domkapitlets betänkligheter mot dessa senast nämnda förslag, måste jag — under uttalande af önskvärdheten af utnämningens till lärarebefattningar öfverlämnande till Kongl. Maj:t — ehuru med uttryckligt afstyrkande af kommitterades förslag om fyllnadsprof, lifligt tillstyrka allt hvad kommitterade i öfrigt föreslagit i sitt betänkande under mom. 1), 2), 3) och 4) å sid. 48 och 49 och instämma i kommitterades uttalade åsikt, att de nuvarande undervisningsprofven utan skada kunna borttagas och anhåller jag att i så måtto få reservera mig mot det af domkapitlet i denna fråga fattade beslut.

Hvad beträffar domkapitlets afstyrkande af kommitterades förslag rörande geografin såsom särskildt läroämne vid tillsättande af adjunkts-

och kollegabefattningar vid de allmänna läroverken anhåller jag att till domkapitlets protokoll få antecknadt, att jag ej kunnat förena mig om detta domkapitlets beslut, utan yrkat bifall till hvad kommitterade i detta afseende föreslagit.»

I detta lektor Levins anförande instämde till alla delar prosten Öfverberg.

Vidimeras

Ex officio

M. Hamner.

Utdrag ur protokoll i läroverkskollegium vid Visby högre allmänna läroverk
den 26 september 1898.

§ 8.

Med anledning af domkapitlets i Visby remiss den 22 sistlidne juni af utsedde kommitterades den 30 april 1898 afgifna underdåniga betänkande angående afskaffande eller inskränkande af undervisningsprofven för lärarebefattningar vid de allmänna läroverken m. m., hvaröfver rektorsämbetet anmodats att inhämta och till domkapitlet före den 15 nästkommande oktober ingifva vederbörande läroverkskollegii yttrande, företogs nu ifrågavarande ärende till behandling, sedan trenne tryckta exemplar af betänkandet, hvilka från kongl. ecklesiastikdepartementet tillställts läroverket, varit tillgängliga för dem, som därom önskat taga kännedom, och föranleddes däraf följande beslut och uttalanden:

I. Angående *afskaffande ellre inskränkande af undervisningsprofven för lärarebefattningar vid de allmänna läroverken* beslöts efter verkställd votering genom röstöfvervikt, att kollegii yttrande skulle affattas i öfverensstämmelse med ett af rektor framställt förslag och erhålla nedanstående lydelse:

Efter att hafva underkastat de nuvarande undervisningsprofven en föga välvillig kritik, hvilken i det hela verkar mindre öfvertygande och understundom förefaller rent af oberättigad — t. ex. när kommitterade (sid. 23 och 24) tillvita undervisningsprofvet såsom ett fel »att det lärar föga eller intet upplysa om, i hvilken grad en lärare besitter vissa rent personliga egenskaper, såsom disciplinarisk förmåga, lämpligt sätt att behandla ungdomen, uthållighet, tålmod, ordningssinne, förmåga att hålla

lärjungarne till arbete utan att alltför hårdt anstränga dem o. s. v., liksom det också öfver hufvud lämnar ingen eller en högst bristfällig kännedom, om och i hvad mån den profvande lämpar sig för den med lärarekallet på det närmaste förbundna rent uppfostrande verksamheten», allt egenskaper hos den profvande, som äro särdeles viktiga och nödvändiga, men hvarmed profvet såsom sådant har platt intet att skaffa, då ju dess uppgift, såsom kommitterade själfva flerstädes, exempelvis sid. 15, riktigt angifvit, är att ådagalägga den profvandes skicklighet att *undervisa* — öfvergå kommitterade till framställandet af åtskilliga positiva förslag, hvarigenom läroverkens intresse att erhålla dugliga lärare, en sak, som kommitterade, enligt hvad de aktat nödigt påpeka, »ständigt haft i sikte vid sitt arbete», skulle bättre tillgodoses än genom konsistorieprofven, hvilka enligt deras förmenande böra fullständigt afskaffas.

1. Dessa förslag afse för det första »profärets utbildande genom förbättrad handledning af kandidaterna, genom lämpligare anordning af profundervisningen och sättet för dennas bedömande samt genom tillfälle till att aflägga fyllnadsprof» (sid. 48 och 49). Om dessa bestämmelser är intet annat än godt att säga med undantag för den sista, hvars berättigande är mer än tvifvelaktigt. då ungefär samma anmärkningar kunna med samma fog riktas mot de nya som mot de gamla profven, hvartill äfven nya anmärkningar komma.

Mot de nuvarande profven hafva kommitterade — för att börja med hvad som synes vara det väsentligaste i deras kritik af desamma — gjort den erinringen, »att de, änskönt preparation skall i dem ingå, icke lämna någon pålitlig ledning för bedömandet af de lärareegenskaper, som vid denna undervisningsform tagas i anspråk» (sid. 21), äfvensom »att de endast kunna gifva en ganska ofullkomlig föreställning om lärarens skicklighet att verkställa ett verkligt läxförhör» (sid. 22). Såsom det förnämsta stödet för dessa påståenden anföres, att den profvande endast undantagsvis kan äga den »grundliga kännedom» om de undervisade, som i båda fallen erfordras, för att »profvet ej skall blifva alltför olikt den verkliga undervisning, som förekommer vid en vanlig lektion». Denna brist skulle icke komma att vidlåda fyllnadsprofven: i dessa skulle nämligen ingå såväl verklig preparation som verkligt läxförhör, och den profvande skulle då hafva tillfälle att vinna »kännedom» om de undervisade (sid. 35 och 36).

Kommitterade hafva nu, så snart det gäller deras eget förslag, genast slagit af på fordringarna och begära ej längre en »grundlig kännedom». Och betänker man, att den profvande skall förvärfva den s. k. kännedomen genom högst 2 timmars auskultation och likaledes högst 2 lektioners egen undervisning, så må man ej förtänka dem, att de uteslutit epitetet

»grundlig». Sannolikt får »kännedomen» göra sällskap: ty att på så kort tid, som kommitterade däråt anslagit — och längre tid kan ej komma i fråga, då redan den anvisade ur andra synpunkter är alltför lång — lära känna en klass på t. ex. 35 lärjungar, en vanlig siffra vid profärs-läroverken, så att den profvande, såsom kommitterade åtminstone i fråga om de nuvarande undervisningsprofven fordra, skall kunna »noga afpassa undervisningen och förhöret efter just de vid tillfället undervisade lärjungarnes, allas och en hvars, behof och utveckling», det öfverstiger tydligen vanlig eller rättare sagdt mänsklig förmåga.

Vid sådant förhållande blir hvarken skillnaden mellan de nya och de gamla profven så stor, som det vid första påseendet kunnat förefalla, eller den nya anordningens företrädare så betydande, att man blott därför bör upp-gifva en gammal och bepröfvad ordning, enligt hvilken tillfälle visst icke saknas att utröna den profvandes förmåga att preparera och förhöra, äfven om sättet därför något afviker från den af kommitterade såsom den ensamt berättigade ansedda formen. För en god preparation och ett godt läxförhör fordras bland annat klarhet, tydlighet, enkelhet, reda och precision, allt egenskaper, som den profvande äfven utan kännedom om klassens ståndpunkt kan ådagalägga, därest han äger dem. Och visar han sig vara i besittning däraf, kan man ock vara förvissad, att han vid i hvardagslag förekommande preparation och läxförhör sköter sig bra. Någon trängande anledning till förändring härutinnan synes alltså icke förefinnas.

Mot konsistorieprofven har vidare anmärkts, »att de äro synnerligen betungande för alla, som med dem hafva att göra, såväl för de sökande lärarne som för domkapitlen och läroverken» (sid. 16). Ungefär detsamma kan sägas mot fyllnadsprofven, hvilka visserligen — under förutsättning att de få afläggas blott en gång i hvarje ämne, hvarom mera framdeles — torde komma att blifva färre till antalet, men i stället att kräfva längre tid och medföra större utgifter för de profvande.

Kommitterade säga sig »efter noggrann beräkning hafva funnit, att denna tid blott sällan kan behöfva öfverstiga två veckor, äfven om den profvande samtidigt aflägger prof i ända till tre ämnen» (sid. 40). Om man därtill lägger erforderliga resdagar, lärar för profvande i vissa delar af riket den tid, som profvet i det hela kan komma att kräfva, ej kunna beräknas till mindre än tre veckor. För denna tid måste naturligtvis den profvande anskaffa godkänd vikarie och — förutsatt att sådan finnes att tillgå; i vidrigt fall lärar han nog få afstå från profs afläggande den gången — själf aflöna denne, under det att under nuvarande förhållanden det ej torde vara ovanligt, att lektionerna under hans bortovaro uppehållas af medlärare utan någon som helst ersättning. Om därtill läggas alla

andra med resan och det långa uppehållet å annan ort förenade kostnader, torde i ekonomiskt hänseende fyllnadsprofven blifva mera betungande för de profvande lärarne än konsistorieprofven.

För öfrigt är det allt annat än afgjordt, att någon väsentlig minskning i profvens antal kommer till stånd. Dels kan det hända, att vederbörande lärare icke är beredd eller hågad att på en gång aflägga fyllnadsprof i alla de ämnen, hvori sådana för hans blifvande befordran, eventuellt transport, kunna komma i fråga, dels kunna ock efter hand nya, ej beräknade befordringsutsikter yppa sig, hvilka göra en ny profresa önskelig eller nödvändig. Märkas bör nämligen, att ehuru fyllnadsprofven ej äro afsedda att vara obligatoriska, torde de nog vid den rådande konkurrensen faktiskt blifva det. Slutligen torde ock de restriktioner, hvarmed kommitterade vilja omgärda rätten att profva, exempelvis fordran på en viss tids tjänstgöring af viss beskaffenhet, i sin mån bidraga till att försvåra eller rent af förhindra fyllnadsprofvens undångörande på en gång samt nödga vederbörande att aflägga dessa i flere omgångar. Skulle därjämte rätten att aflägga fyllnadsprof utsträckas till två gånger i hvarje ämne — något som af andra skäl synes önskligt — ligger det antagandet nära till hands, att minskningen i profvens antal blir illusorisk, hvaremot tidsutdräkten och de ökade kostnaderna blifva ett nytt onus samt fyllnadsprofven alltså i verkligheten mera betungande för de profvande än de i detta hänseende klandrade profven inför domkapitlen.

För sistnämnda myndigheter liksom ock för de läroverk, där undervisningsprof nu afläggas, utom profärsläroverken, skulle visserligen profvens öfverflyttande till dessa senare innebära en lättnad, men då profven, med undantag för några få stift, torde kännas föga betungande, synes denna lättnad icke vara af allmän betydelse. Däremot bör det icke lämnas ur sikte, att den nya ordningen för profvens afläggande skulle för flertalet läroverk komma att medföra ökade olägenheter genom de profvandes längre frånvaro och genom nödvändigheten att därunder anlita tillfälliga vikarier. För profärsläroverken slutligen blifva säkerligen fyllnadsprofven vida mer betungande, än kommitterade vilja medgifva. Vinsten af förändringen tyckes sålunda i det hela taget blifva ganska problematisk.

Sammanställda med de nuvarande undervisningsprofven, hvilka lämna den tillsättande myndigheten ett godt tillfälle att göra en rent objektiv jämförelse mellan de sökande till en ledig lärareyssla med afseende på undervisningsskicklighet, då i regeln alla dessa inför samma myndighet aflägga prof till platsen i fråga, komma fyllnadsprofven att te sig helt annorlunda. De i dem utdelade vitsorden kunna ej undgå att träffas af samma välbefogade anmärkning, som i kommittébetänkandet den 24

november 1893 blifvit framställd mot profärsbetygen, eller att »en rätt betydande olikhet mellan de särskilda betygsgradationerna, särskildt de högre, visar sig vid de olika profärsläroverken, som för närvarande äro fem och icke stå i någon närmare beröring med hvarandra» (sid. 7). I följd häraf kunna dessa betyg icke utgöra en tillförlitlig norm för en jämförelse mellan flere sökande i fråga om undervisningsförmåga. Den olägenhet, detta förhållande nu medför, skulle tydligen blifva mångdubbelt större, om jämväl efterprofven förlades till profärsläroverken.

Äfven för de profvande själfva kunde förändringen blifva vanskelig nog. Hänvisas en sådan till ett annat profärsläroverk än det, där han genomgått profärskurs, kan det hända, att han i stället för höjda får lägre vitsord än förut. Aflägger han åter profvet vid samma profärsläroverk, låter det tänka sig, att hågkomsten af hvad han under profåret presterat inverkar på fyllnadsprofvet och dess värderande. Skulle då därtill komma, att den profvande för tillfället är indisponerad, har han sannerligen icke skäl att rosa förändringen.

Och att indisposition kan förekomma lika väl vid de nya som vid de gamla profven, borde ju vara obestriddigt. Det tyckes dock, som kommitterade — ehuru de särskildt framhållit, hurusom vid dessa senare »flera för den profvande ofördelaktiga förhållanden kunna göra sig gällande och vålla, att åtminstone en eller annan lärare vid profvet icke visar, hvad han under andra omständigheter förmår åstadkomma» (sid. 20) — icke vilja medgifva, att sådant kan förekomma vid fyllnadsprofven. En af de kommitterade har likväl i en beaktansvärd reservation fäst uppmärksamheten på möjligheten af indisposition äfven vid fyllnadsprofven och på den ökade risken däraf.

Nu äger en profvande obegränsad rätt att, om han så önskar, aflägga nytt prof inför samma eller en annan myndighet och därvid bättra hvad som förut brast. För framtiden åter skulle denna möjlighet vara utesluten, i det att enligt kommitterades åsikt fyllnadsprof ej skulle få afläggas mer än en gång i hvarje ämne — ett för de profvande särdeles obilligt stadgande utan motsvarande gagn för läroverken i allmänhet och undervisningen öfver hufvud. Läroverkens intresse tillgodoses vida bättre genom den vuvarande friheten. »Profven hafva», såsom reservanten med rätta betonar, »för många blifvit en sporre, som haft en eggande och uppryckande verkan under den merendels tröttande och lätt till ensidighet förfallande lärareverksamheten. Att profven på detta sätt blifvit en medverkande orsak till lärarekårens förstärkning med många verkligt skickliga och utbildade ordinarie lärare, torde icke kunna förnekas.» Skada att dessa tankvärda ord och den till grund därför liggande riktiga uppfattningen

af de nuvarande profvens betydelse icke kommit mera till heders i det afgifna betänkandet.

Obilliga och likaledes onödiga synas ock tvenne andra restriktioner vara, som kommitterade vilja hafva införda, eller att fyllnadsprofven ej skulle få afläggas mer än två gånger om året och det endast efter en längre eller kortare tids tjänstgöring af noga reglementerad art. Om den senare af dessa bestämmelser skall kollegium yttra sig i ett annat sammanhang. Hvad den förra åter angår, hvilken uteslutande afser profärläroverkens bekvämlighet, torde den, i synnerhet under de första åren, blifva särdeles ödesdiger. Under dessa kommer sannolikt tillströmningen af profvande att blifva så stor, att de fem profärläroverken icke kunna mottaga dem alla, utan mången af de aumälda torde få vänta både en och två perioder, innan ordningen kommer till honom. Och den väntan kan blifva ganska bitter, då under tiden en eller annan ledighet, hvaraf han möjligen haft mycket att hoppas, kan hinna blifva fylld, utan att han i brist af förbättrad kompetens kunnat komma i åtanke.

Ur alla nu senast behandlade synpunkter stå alltså fyllnadsprofven afgjort tillbaka för konsistorieprofven.

De synas ock mindre än dessa vara ägnade att ådagalägga åtskilliga för en lärare mycket viktiga egenskaper, såsom förmågan att genom klok beräkning och precision rätt använda den anslagna tiden för lösandet af förelagda uppgifter, att uppgöra och genomföra planen för en sammanhängande framställning, att under själfva framställningen uttrycka sig på ett klart, redigt, koncist och tilltalande sätt o. s. v.

De skulle äfvenledes beröfva den tillsättande myndigheten ett godt och välbehöfligt tillfälle att få personlig kännedom om de sökande, en egenskap hos de nuvarande profven, som — kommitterade må säga hvad de vilja — är af särdeles stor betydelse.

Till slut torde med anledning af kommitterades erinran (sid. 24), »att i intet af de kulturländer, för hvilkas skolbefordringsväsende redogöres, förekommer något, som motsvarar våra undervisningsprof, med undantag för Finland», den motautmärkningen böra göras, att af alldeles samma skäl hade fyllnadsprof icke bort föreslås. Skulle för öfrigt hvarje inrättning i vårt land ändras eller afskaffas, som icke har sin motsvarighet i något annat eller endast i få länder, då skulle i sanning Sverige blifva ett förlofvadt land för nyhetsmakare. Då skulle till och med grundvalen för fyllnadsprofven eller profärsinstitutionen ligga tämligen lös, då ju denna är okänd för de flesta länder såsom Norge, Danmark, England, Frankrike, Holland, Belgien. Dylika skäl väga synnerligen lätt och förtjana knappt

att bemötas, men då kommitterade bland andra förebragt äfven ett sådant, har det icke kunnat med tystnad förbigås.

Då, enligt hvad nu är visadt, ungefär likartade anmärkningar kunna göras mot fyllnadsprofven som mot de nuvarande undervisningsprofven; då fyllnadsprofven därtill äro behäftade med olägenheter och bristfälligheter, som icke vidlåda de gamla profven;

då fyllnadsprofven vidare sakna flera af de nuvarandes goda egenskaper, och

då det företräde, fyllnadsprofven möjligen äga i fråga om preparation och läxförhör, är alldeles otillräckligt för att i någon mån motivera vidtagandet af en så radikal förändring som kommitterade föreslagit,

så afstyrker collegium undervisningsprofvens utbytande mot fyllnadsprof.

2. Kommitterade föreslå för det andra, »att sökande till läraresyssla vid allmänt läroverk skall före ansökningstidens utgång hafva efter genomgången profårskurs under minst två år vid allmänt läroverk eller annan läroanstalt bestridt sådan undervisning, som enligt gällande bestämmelser medför rätt till lönetursberäkning vid allmänt läroverk, skolande i fråga om docent denna undervisning under minst ett år hafva meddelats vid annan läroanstalt än universitet» (sid. 53).

Sammanställer man detta förslag med kommitterades förut berörda yrkande på ett, respektive två års tjänstgöring med lönetursberäkning för rätt att aflägga fyllnadsprof, har man svårt att värja sig för det intrycket, att kommitterade gjort sig skyldiga till en viss ensidighet och obillighet mot de sökande och profvande samt åsidosättande af viktiga intressen för läroverken.

Som medel att styrka undervisningsskicklighet nämner läroverksstads-gan redan nu föregående tjänstgöring, men med vis och förtjänstfull liberalitet undviker den att närmare specificera densamma. Kommitterade däremot vilja blott erkänna en undervisning, som medför lönetursberäkning. Man kan dock tänka sig många andra sätt att vinna pedagogisk erfarenhet och utveckla sin lärareskicklighet: genom utrikes resor, vetenskapliga studier, akademisk tjänstgöring med ty åtföljande föreläsningar, seminariearbeten, collegier och enskilda lektioner, undervisning vid flickskola eller annan enskild läroanstalt, hvilken på grund af skolans beskaffenhet eller lärotimmarnas antal icke ger lönetursrätt m. fl.

Det synes vara icke så litet hårdt och obilligt att alldeles förbise en på något af dessa sätt vunnen öfning och utbildning i undervisningens konst. Det går icke an att stöpa allt i samma form; omväxling och en

viss frihet behöfvas väl just i skolan och bland dess lärare. Slentrian och stagnation kunna nog tyvärr insmyga sig där, utan att man behöfver liksom bana vägen därför. Det kan omöjligen ligga i läroverkens intresse att genom restriktioner af ofvan nämnda art försena befordran för unga, öfverlägsna förmågor eller att försvåra läroverkens rekrytering med lärare, som efter slutade gradualstudier som docenter fått vistas längre eller kortare tid vid någon af vetenskapens härdar och deltaga i det vetenskapliga lifvet, som där pulserar med helt annan fart, och i den akademiska undervisningen. Fördelarne af en dylik rekrytering och ett dylikt samband mellan skola och universitet ligga i så öppen dag, att därom behöfver väl ej vidare ordas.

Skulle åter kommitterades förslag vinna framgång, skulle detta samband afskäras. Då skulle det kunna inträffa, att en i öfrigt kompetent docent, som kanske under åratal haft professorsförordnande och därvid gjort sig väl känd både som vetenskapsman och undervisare samt examinerat den ene kandidaten efter den andre, skulle, i händelse han på grund af omständigheternas makt ville öfvergå i skolans tjänst, sakna kompetens att täfla med sina forna examinander, hvilka varit nog försiktiga att skaffa sig en tjänstgöring, som medför lönetursberäkning vid allmänt läroverk, läroanstalten må vara huru oansenlig som helst.

En annan åter önskar att förvärfva sig den fulla kompetens, som kommitterade fordra, men såsom innehafvare af docentstipendium, hvilket hittills förlänat obestridd lönetursrätt vid öfvergång till allmänt läroverk, är han förhindrad att mottaga ett lärarevikariat utom i det lyckliga fall, att det står till buds i universitetsstaden. Annars har han att välja mellan att uppbära sitt stipendium och vara inkompetent eller att försaka detta och lämna universitetet utan utsikt att dit återvända, då under tiden stipendiet tillfallit en annan. Härigenom gå han och läroverket miste om den vetenskapliga utbildning, han i annat fall genom att ännu en tid kvarstanna vid universitetet kunnat förvärfva.

En tredje åter är för egen del oförhindrad att öfvertaga en vikarie- eller extralärarebefattning, men det är ingalunda säkert, att han blir därtill föreslagen, eller att han, i händelse af anställning i skolans tjänst, får sin ansökan om tjänstledighet från docenturen beviljad. Då inträda åter förenämnda alternativ, hårda och obilliga för den, som ställes i valet, utan att det minsta gagn därigenom tillskyndas läroverket. Det löper i stället fara att i en eller annan form göra en förlust.

Det hela erinrar om skrävåsen och näringstväng. Därom må man hafva hvilken mening som helst, ett synes dock vara säkert, att på undervisningens område borde det vara bannlyst. Och det synes vara så

mycket mindre af behovet påkalladt, som af den i bil. 8 meddelade statistiken (jfr äfven sid. 43) framgår, att af 433 efter ingången af år 1879 till lektorer, adjunkter eller kolleger befordrade personer ej mindre än 368 uppfyllt den af kommitterade uppställda fordran och att af de 65 återstående 40 tjänstgjort ett år eller därutöfver, 6 kortare tid än ett år samt endast 19 icke haft någon som helst tjänstgöring af ifrågavarande beskaffenhet. Af 53 i förestående totalsumma inberäknade universitetsdocenter hade, med undantag af 17 till lektorer befordrade, samtliga tjänstgjort ett år eller mera vid allmänt läroverk eller därmed likartad undervisningsanstalt. Att för ett sådant fåtals skull vidtaga en inskränkning i nu gällande frihet, hvilken icke visats hafva medfört någon olägenhet, förefaller föga välbetänkt, hvadan förslaget därom afstyrkes.

3. I tredje rummet föreslå kommitterade »tjänstgöringsbetygens normerande och utfärdande genom eforsämbetet vid ansökan till tjänst» (sid. 49).

Då, i händelse konsistorieprofven afskaffas, det egentligen skulle blifva tjänstgöringsbetyget, som angåfve en lärares förkofran i undervisningsförmåga, och detta följaktligen är afsedt att blifva en af de förnämsta befordringsgrunderna eller, såsom det från visst håll redan yrkats, den främsta befordringsgrunden, samt den nu anförda bestämmelsen alltså måste betraktas såsom själfva hjärtpunkten i kommitterades förslag, kunde man med skäl vänta, att de åtminstone själfva varit lifligt öfvertygade om bestämmelsens inre värde och praktiska genomförbarhet. Men att detta ingalunda är förhållandet, framgår otvetydigt af deras eget hänvisande till den »ofullkomlighet, som vidlåder allt mänskligt» (sid. 44), och detta hänvisande är verkligen fullt berättigadt.

Å ena sidan hafva nämligen tjänstgöringsbetygen, såsom reservanten riktigt påpekar, »en mera allmän och obestämd karakter». De vitsorda icke och kunna icke heller vitsorda undervisningsskickligheten i hvarje särskildt ämne, då rektor omöjligen kan vara specialist i alla i skolan förekommande discipliner. Och denna karakter komma de äfven framgent att behålla, såvida man icke vill fullständigt rubba sättet och ordningen för deras afgifvande.

Å andra sidan (jfr kommittébetänkandet den 24 november 1893 sid. 7) »afse tjänstgöringsbetygen, som utfärdas af öfver hundra rektorer för olikartade läroanstalter, från universitetsrektorn till den tillförordnade rektorn för en tvåklassig pedagogi, så olika undervisningsstadier och gifvas efter så olika måttstock, att de med afseende å graden af undervisningsskicklighet knappast äro jämförliga. Utan särskilda undervisningsprof skulle det därför blifva nödvändigt att vid tillsättning af lärareplatser

nästan helt och hållet lämna graden af undervisningsskicklighet utan afseende».

För afhjälpande eller förminskande af nu anmärkta stora olägenhet och för åstadkommande af större objektivitet och likformighet föreslå kommitterade, att betygen skola afgifvas af eforus efter inhämtande af rektors skriftliga utlåtande. Stor tro till gagnet häraf hafva de icke; det må då förlätas andra, om de hysa än större tvifvelsmål.

Eforus har, så snart lärarens arbete är förlagdt utom stiftsstadens, sällan tillfälle att skaffa sig personlig kännedom om vederbörandes undervisning, i hvilket fall som helst ojämförligt mindre än rektor. Detta gäller framför allt om de stora stiftens med många läroverk och talrika lärare, ordinarie och extra ordinarie. Bland de senare är det många, som eforus säkerligen aldrig får höra eller sammanträffa med. Om det nu öfver hufvud taget skulle ställa sig svårt för eforus att afvika från rektors förslag, dels emedan han i regeln saknar den kännedom om de betygssökande, som denne äger, dels emedan så mycket beror på ett förtroendefullt samarbete mellan eforus och rektor, så måste detta särskildt blifva förhållandet i fråga om de extra ordinarie lärarne, och dessa äro dock de, som mest komma i behof af ifrågavarande slags tjänstgöringsbetyg.

Hela förändringen skulle, åtminstone i de stora stiftens, där dock en enhetlig skala bäst behöfdes, blifva af rent formell natur, men för de sökande medföra tidsutdräkt med afseende på betygens utfående och kostnad genom den stämpel och expeditiöslösen, hvarmed de måste beläggas.

Af större betydelse anse kommitterade den andra af dem föreslagna förändringen vara, eller påbjudandet af bestämda betygsgnader. Därmed synes dock föga vara vunnet, om likformighet i betygsskalan ej kan åstadkommas och denna fortfarande blir för hög. Det torde vara nogsaamt känt, att — i likhet med hvad som är förhållandet vid profärläroverken, där af 486 lärarekandidater, hvilka under tioårsperioden 1887—96 afslutat sin praktiska lärokurs, ingen erhållit lägre vitsord än »godkänd» för undervisningsskicklighet (jfr. bil. 6) — en rektor dels af medlidande, dels af fruktan att begå ett misstag och därigenom orättvist förhindra den vitsordades fortkomst på lärarebanan i tveksamma fall hellre vill »fria än falla» äfvensom att undervisningsskickligheten i likhet med nitet vanligtvis bedömes med vitsord, motsvarande »cum laude» eller därutöfver.

Häri torde ingen eller i hvarje fall icke någon nämnvärd förändring inträda genom betygsgnadernas normering. Hela olikheten blefve sannolikt den, att, i stället för hittills använda beteckningar »berömvärd», »utmärkt» eller dylika, »med beröm godkänd» och »berömlig» komme att begagnas, under det att i sak flertalet rektorer låte allt förblifva vid det gamla.

De rektorer åter, som äfven nu iakttaga en något större sparsamhet vid nitets och undervisningsskicklighetens vitsordande, torde — därest frihet ej lämnas dem att formulera vitsorden så, som omständigheterna göra önskligt, utan allt skall snöras in i reglementerandets tvångströja med afseende på formerna — med all säkerhet blifva än sparsammare för att åtminstone icke behöfva beskyllas för slöseri med betyg.

En sådan olikhet i åskådning mellan olika rektorer, hvarom allt detta bär vittne, måste tydligen blifva ganska obehaglig för de bedömde lärarne och vilseledande för de tillsättande myndigheterna, hvilka i saknad af den tillförlitliga och objektiva måttstock, som undervisningsprofven lämna, blifva nödsakade att — åtminstone till dess man kommer ända därhän, att tjänstealdern blir den förnämsta befordringsgrunden — fästa större vikt än nu vid tjänstgöringsbetygen, då de hafva att anställa en jämförelse mellan flere sökande. Härom hafva från kompetentaste håll följande mycket beaktansvärda ord blifvit yttrade: »Ett fixerande af betygen skulle leda därhän, att ett kritiklöst gifvet högt betyg *med nödvändighet* måste gälla mer än ett lägre, som afgifvits af en rektor med strängare måttstock».

På dessa och andra grunder uttalade sig också 1895 års rektorsmöte med mycken styrka emot införandet såväl af bestämda betygsgrader i allmänhet som de af kommitterade nu upptagna i synnerhet.

Kollegium anser sig på grund af hvad som nu blifvit anfördt böra afstyrka kommitterades förslag angående tjänstgöringsbetygens normerande och utfärdande af eforus.

4. I sista rummet föreslå kommitterade, »att rektor vid det läroverk, där ledigförklarad tjänst skall tillsättas, skall afgifva skriftligt yttrande och förslag i ärendet» (sid. 57).

Afses härmed ett ordnande af de sökande efter deras ur ansökningshandlingarna framgående meriter, blir ju det hela, särskildt i det fall att rektor icke äger personlig kändedom om någon af de sökande, en ren formsak, hvars undångörande af annan person visserligen är mycket bekvämt för en tillsättande myndighet, men hvars öfverlämnande åt rektor, därest han icke själf är ledamot af denna myndighet, synes vara föga berättigadt, helst som uppdraget i ett och samma befordringsärende, i händelse af klagomål af formell natur (jfr sid. 48), kan komma att alldeles onödigt förnyas och det i hvarje fall måste antagas blifva ganska tidsödande. Om redan nu, då undervisningsprofven äro obligatoriska, antalet sökande till en ledig plats kan uppgå ända till 30 eller därutöfver, ligger det nära till hands att antaga, att under de nya förhållandena detta antal understundom kan till och med fördubblas. Då blir den föreslagna

formaliteten en verklig börda för en rektor, hvares tid redan förut är mycket upptagen.

Skulle åter — och att döma af motiveringen samt tillägget »förslag» är det kommitterades mening — rektors utlåtande hafva en mera reell innebörd, vore visserligen mindre att säga om det därmed förenade arbetet, men desto mera om det vanskliga i uppdraget. Kollegium nöjer sig med att påpeka följande. Bestämmelsen kan lätt föra in på afvägar, t. ex. om en eller flere af de sökande redan äro anställda vid det under rektors ledning ställda läroverket och skola jämföras med andra sökande, som för rektor äro fullkomligt okända. Han kan då lätt blifva frestad att anse, att »läroverkets kraf på att erhålla de för dess behof lämpligaste lärarne» (jfr sid. 47), bäst tillgodoses därigenom, att han förordar någon af dem han känner. Med bästa vilja i världen måste rektor få svårt att iakttaga full opartiskhet vid yttrandets afgifvande.

Om vidare rektors utlåtande, såsom sig bör — ty hvarför skulle det annars inforas — kommer att utöfva stort inflytande på tillsättningen, så kan den föreslagna bestämmelsen ock leda till att den sträfvan att från befordran utestänga sökande från andra orter, hvilken vid några läroverk otvetydigt gjort sig förnimbar, speciellt i fråga om adjunkts- och kollegabefattningar, komme att antaga mera omfattande proportioner och på detta sätt den för längesedan afskaffade »jus indigenatus» i skyddande förklädning återinföras vid de allmänna läroverken.

Det bör måhända icke heller lämnas oomnämnt, att då rektors utlåtande skall afgifvas ex officio och det således blir en för allmänheten tillgänglig handling, hvarjehanda obehag såväl för rektor som för andra däraf kunna blifva en följd. Sannolikheten därför är desto större, som, i händelse undervisningsprofven afskaffas, befodringsgrunderna komma att blifva mera elastiska och subjektiva än förut och i följd däraf deras antal att ökas, som anse sig förbigångna vid en utnämning. Det sätt, hvarpå de sakkunnige, som utses att yttra sig rörande kompetensen hos de sökande till akademiska läraresysslor, ofta nog blifvit behandlade, är just icke ägnadt att göra en därom påminnande åtgärd å skolans område synnerligen tilltalande.

Kollegium afstyrker följaktligen kommitterades förslag under detta moment.

Härmed har kollegium hunnit till slutet af sin granskning af kommitterades förslag, men anser sig böra tillägga ännu några ord, detta med anledning af följande å sid. 49 förekommande märkliga yttrande: »Att åter efter införande af de här ifrågasatta bestämmelserna och med bibehållande af hittillsvarande befodringsgrunder *tjänsteåldern* skulle göra sig

i obehörig grad gällande vid tillsättningar, torde icke med skäl kunna påstås.»

Det är nu godt och väl, att kommitterade förneka själfva saken, om än endast i modest form, men vida bättre hade det varit, om några skäl därför bjudits. Säkerligen hafva kommitterade funnit det vara försiktigast att icke inlåta sig närmare på den ömtåliga frågan. Ty det lider intet tvifvel, att om hvad kommitterade påyrkat blir stadfästadt, anciennitetsprincipen i de flesta fall, särskildt i fråga om adjunkts- och kollegabefattningar, blir den egentliga befordringsgrunden.

Till profårsbetygen hvarken kan eller bör någon afgörande hänsyn tagas, då de dels afgifvas efter helt olika normer, dels icke kunna gifva ett adekvat uttryck af sökandenas undervisningsskicklighet vid tiden för en måhända långt efter deras erhållande gjord ansökning.

Någon objektiv befordringsgrund utgöra icke heller, enligt hvad förut blifvit visadt, fyllnadsprofvnen, förutsatt att dessa ens komma till stånd eller få lång varaktighet.

Hvad åter tjänstgöringsbetygen angår, äro de visserligen afsedda att efter konsistorieprovvens slopande blifva den förnämsta faktorn vid jämförelsen mellan flere sökande, men om den afsikten låter i verkligheten genomföra sig, är skäligen ovisst. Dels kunna alla de sökanda hafva samma eller i det närmaste samma vitsord för nit och skicklighet: då kan ju icke tjänstgöringsbetyget fälla utslaget. Dels lider detta af den förut anmärkta, ytterst betänkliga bristen, att objektiv giltighet icke kan tillerkännas det samma. Dess värde som befordringsgrund måste i följd häraf snart nog de facto eller de jure betydligt reduceras, för att icke vid tjänstetillsättningar de uppenbaraste orättvisor skola begås.

Af de två återstående befordringsgrunderna, båda objektiva, nämligen lärdomsmeriter och tjänsteålder, kan den förra, som med afseende på lektorat åtminstone till en början torde komma att lämnas oantastad, svårigen erhålla någon större betydelse, när det gäller adjunkts- eller kollegabefattningar, alldenstund de sökande i regeln endast aflagt en och samma examen, filosofie kandidatexamen, med lagstadgad antal betygsenheter.

Anciennitetsprincipen måste då blifva den förhärskande, till skada för läroverken och lärarne själfva. Därigenom skulle mången ung framstående lärare sättas tillbaka för en mindre god undervisare, därför att denne senare äger flere tjänsteår. Oafsedt det orättvisa däri, skulle så småningom mången talang, som i hopp att genom ett utmärkt undervisningsprof vinna snar befordran hittills valt den annars föga lockande lärarebanan, afskräckas därifrån. Och alla skulle, om den som sköter sig utmärkt måste vänta ungefär lika länge på befordran som den, som sköter sig passabelt, mista

den sporre till ansträngning och utveckling, som ligger i möjligheten att med framgång täfla om en ordinarie plats, oberoende af årens mängd.

»Men», invändes det ofta, »det betyder i det hela detsamma, om den något mer eller mindre skicklige först erhåller ordinarie anställning, då i alla händelser bägge tjänstgöra som lärare.» Nu förhåller det sig visserligen så, att har en person en gång blifvit anställd i ett läroverks tjänst, får han i regeln år efter år förnyadt förordnande, äfven om han icke är så synnerligen duglig lärare, men detta vid samma läroverk och som extra ordinarie — om det berättigade eller oberättigade däri behöfver kollegium icke yttra sig; han hindrar dock åtminstone icke en värdigare att blifva ordinarie. Helt annat blefve förhållandet vid tillämpningen af det nya beföringssystemet. Då skulle en sådan »med årens rätt» erhålla ordinarie plats antingen vid sitt eget läroverk eller, om konkurrensen där vore för svår, vid ett annat, mindre eftersökt läroverk.

Ett sådant läroverk skulle kunna komma att råka särdeles illa ut. Å ena sidan kunde det inträffa, att den ena ledigheten efter den andra fylldes med öfveråringar. Å den andra kunde det befaras, att ledigheternas antal ökades genom ökade transportansökningar därifrån och det af läroverkets yppersta krafter. Hittills har nödtvånget att för transport aflägga nytt undervisningsprof mången gång varit en välbehöflig hållhake. Tagas alltså undervisningsprofven bort, måste man bereda sig på att mången, som annars stannat kvar, söker annan plats. Dylika utsikter äro icke ägnade att göra kommitterades förslag mera antagligt.

På alla i det föregående anförda grunder hemställer alltså kollegium om afslag å kommitterades samtliga förslag, med undantag för bestämmelserna rörande profårets utbildande genom förbättrad handledning af kandidaterna och genom lämpligare anordning af profundervisningen jämte sättet för dennas bedömande, samt yrkar på de nuvarande undervisningsprofvens bibehållande.

Lektor Fagerholm, som likaledes yrkade afslag å kommitterades samtliga förslag med enahanda undantag för bestämmelserna rörande profårets utbildande, som af kollegii pluralitet godkants, föreslog, att för den händelse de nuvarande undervisningsprofven för lärarebefattningar vid de allmänna läroverken komma att afskaffas, lärarne vid dessa läroanstalter skola utnämnas af Kongl. Maj:t efter förslag af vederbörande domkapitel eller direktion. För detta förslag röstade jämte förslagsställaren lektorerna M. Klintberg och Gylling samt adjunkterna Hallenberg och Skoglar.

Lektor Levin instämde i kommitterades kritik af de nuvarande under-

visningsprofven inför de tillsättande myndigheterna, men ansåg på i hufvudsak de grunder, som i kollegii yttrande redan angifvits, de tilltänkta fyllnadsprofven icke äga något väsentligt företräde framför de af kommitterade utdömda profven, utan tvärtom vara i flera afseenden sämre, hvaremot han ansåg hvad kommitterade i öfrigt föreslagit såsom lämpliga och tillfyllestgörande åtgärder för att tillförsäkra läroverken dugliga lärarekrafter och att få hvarje sökandes lärareduglighet i möjligaste mån objektivt bedömd och yrkade därför bifall till hvad kommitterade å sid. 48 och 49 i betänkandet föreslagit, med undantag af hvad i mom. 1) säges om profvårets utbildande genom tillfälle till att aflägga fyllnadsprof, samt anmälde reservation mot kollegii beslut.

Adjunkten O. Klintberg, med hvilken adjunkten Johansson instämde, yrkade rent bifall till kommitterades förslag.

II. Angående *geografien såsom särskildt läroämne vid tillsättande af adjunks- och kollegabefattningar vid de allmänna läroverken* beslöt kollegium att afgifva följande yttrande:

Af den meddelade redogörelsen för geografiens ställning i vårt land vill det synas, som om detta ämnes betydelse ingalunda är synnerligen inredd eller erkänd, i det att vid Upsala universitet ordinarie lärare däri saknas och vid Lunds universitet geografi blifvit sammankopplad med historia samt akademiskt vitsord om vetenskapliga insikter i geografi icke kan erhållas med mindre än att vederbörande visat sig äga erforderliga insikter i statskunskap. Så länge dessa förhållanden fortfara och så länge det alltså icke finnes någon garanti för att kompetente lärare i geografi vid de allmänna läroverken kunna erhållas, synes frågan om att låta denna disciplin ingå såsom särskildt ämne i de för adjunks- eller kollegabefattningar afsedda ämnesgrupper vara för tidigt väckt.

Därtill kommer, att den sönderdelning af ifrågavarande ämnesgrupper, som i detta sammanhang af kommitterade föreslagits, enligt kollegii mening kommer i strid med tillgodoseendet af ett af läroverkets allra viktigaste behof, nämligen af klasslärare på det lägre stadiet. Kommitterade erkänna också detta behof och anse till och med, att det skall främjas genom deras förslag. Denna uppfattning kan kollegium icke dela. Betänker man nämligen, att den för klassläraresystemets tillämpning så synnerligen passande och användbara kombinationen af ämnena: modersmålet, tyska språket och historia med geografi enligt kommitterades förslag skulle uppdelas i icke mindre än 3 grupper (jfr sid. 75), nämligen modersmålet, tyska språket och historia; modersmålet, historia och geografi; tyska

språket, historia och geografi, så synes det ligga i öppen dag, att minskningen i ämnenas antal måste försvåra den nämnda principens genomförande.

Äfven i en annan punkt måste kollegium uttala en motsatt mening. Kommitterade säga å sid. 68, »att det med fog kan påstås, att geografin genom det förvända sätt, hvarpå undervisningen i densamma ofta skötts, tillhör de ämnen, som i hög grad bidragit till den öfverklagade öfveransträngningen af lärjungarne». Häri skulle enligt deras förmenande en förbättring åstadkommas, om lärarne i geografi erhöles tillfredsställande utbildning. Kollegium har sig visserligen bekant, att man på många sätt söker bevisa och förklara den så kallade öfveransträngningen vid läroverken, men den nu anförda förklaringen är för kollegium fullständigt ny. Och säkert är, att åtminstone vid Visby läroverk geografin aldrig hänförts till de ansträngande ämnenas antal. Däremot ligger det visserligen inom möjlighetens område, att en ändring härutinnan kan inträda, om kommitterades förslag vinner sanktion, men i alldeles motsatt riktning.

Ofta höres ju den klagan, att ju skickligare lärarne blifva, desto mera ansträngas lärjungarne, och detta icke blott från allmänhetens sida, utan äfven från fullt sakkunnigt håll. En erfaren pedagog har helt nyligen däråt gifvit ett uttryck i följande behjärtansvärda ord: »Allt efter som vår tids lärare blifva mer och mer skickliga, dugande och nitiska i sitt kall, ökar hvar och en sina fordringar på lärjungarne. En hvar vill hålla sitt ämne uppe, och få äro numera de, till hvilkas lektioner lärjungarne våga inställa sig dåligt förberedda eller under hvilkas timmar de kunna låta uppmärksamheten slappas. När hertill kommer, att flere ämnen genom vår tids vetenskapliga specialisering i själfva verket mångfaldigas, så blir den nödvändiga följd, att ungdomen, för att kunna tillgodogöra sig skenbart lika stora kurser, måste forcera arbetet mer än forna tiders lärjungar. Det är visserligen sant, att förbättrade lärometoder och preparation underlätta lärjungarnes arbete, men endast så vida dessa tillgodogöra sig dessa fördelar genom ansträngd uppmärksamhet och trägen flit.»

Hvarför icke just detsamma skulle gälla om geografi samt om däri utbildade och för sitt ämne intresserade lärare, är svårt att förstå.

På nu anförda grunder måste alltså kollegium afstyrka hvad kommitterade under detta moment föreslagit.

Lektor Levin, adjunkterna Johansson och Skoglar samt vikarierande lektorn Söderqvist önskade få till protokollet antecknad, att de för sin del yrkade bifall till kommitterades förslag.

III. Angående *formulär för de allmänna läroverkens kataloger och katalogernas fogande till läroverkens räkenskaper* beslöt kollegium att instämma i följande af rektor uppsatta förslag till yttrande:

Den föreliggande frågan är visserligen såväl i jämförelse med de i det föregående behandlade som i och för sig af mycket underordnad betydelse, men då ett förslag blifvit framlagdt och detta i många punkter synes vara mindre lämpligt, bör granskningen omfatta äfven berörda förslag.

Efter att i motiveringen hafva med fullt skäl påvisat, hurusom läroverkens kataloger icke hafva till uppgift att redogöra för lärarnes undervisningstimmar eller för läroverkens stipendiefonder eller för annat dylikt rörande deras verksamhet, hvarom kännedom meddelas i årsredogörelsen, föreslå kommitterade (sid. 85),

»att konsistorium skall vid insändandet till kammarrätten af de allmänna läroverkens och pedagogiernas räkenskaper bifoga de två årsredogörelser, som afse det kalenderår, räkenskaperna omfatta;

att rektor skall till konsistorium insända härför behöfligt antal exemplar af årsredogörelsen;

att till den genom nådiga cirkuläret af den 17 september 1856 mom. e) föreskrifna förteckning skall fogas en kortfattad redogörelse för bestämmelserna angående stipendie- och andra dylika fonders ändamål och användning, samt att sådan redogörelse skall hvart femte år intagas i läroanstaltens årsredogörelse.»

Häremot kan invändas, att då de i årsredogörelsen förekommande mer eller mindre vidlyftiga uppgifterna om — för att välja i högen — läroböcker och genomgångna kurser i läro- och öfningsämnen, om lärarnes tjänsteåligganden och befordringsförhållanden, om lärjungarnes flyttning och omsättning, om examina och afslutningar etc. äro fullkomligt värdelösa och obehöfliga för granskningen af hvad som utgör det enda föremålet för revisorernas befattning med de allmänna läroverken, deras räkenskaper, blir också bifogandet af årsredogörelsen alldeles onödigt.

Men icke nog därmed, det kan äfven blifva skadligt. Årsredogörelserna, hvarför redan så detaljerade föreskrifter utfärdats, kunna nämligen lika väl som nu katalogerna blifva föremål för revisorernas erinringar med afseende på innehåll och uppställning. Oafsedt allt annat, kunna ökade tryckningskostnader däraf blifva en följd. Blotta förslaget om årsredogörelsens fogande till räkenskaperna har föranledt yrkande på intagandet af nya uppgifter däri. Sådant verkar varnande. Utgifterna för tryckning af årsredogörelser, kataloger, läsordningar m. m. äro redan nu verkligt kännbara för åtskilliga läroverk, bland dem Visby läroverk.

Till belysande häraf må anföras, att under femårsperioden 1893—1897 uppgingo tryckningskostnaderna härstädes till 2,519 kronor 3 öre, således i medeltal för år 503 kronor 80 öre, under det att samtidigt för anskaffande och underhåll af böcker, undervisnings- och inredningsmateriel, med andra ord för tillgodoseende af läroverkets allra viktigaste behof, ej mer än 3,044 kronor 41 öre eller i årligt medium 688 kronor 88 öre kunde anvisas. För den förra utgiftspostens skull kunde åtskilliga för undervisningens framgångsrika bedrivande erforderliga böcker, kartor, instrument och dylikt icke inköpas. Berörda post utgör alltså ett verkligt hinder för läroverkets verksamhet. Allt, som i minsta mån kan bidra till dess stegrande, måste därför redan från början afstyrkas.

Den åsyftade bestämmelsen om meddelandet af redogörelse för stipendiefonderna synes äfven i öfrigt vara öfverflödig och endast ägnad att medföra onödigt arbete. Räkenskapsföringen och hvarjehanda andra skrifgöromål, hvilka allesammans i nådiga cirkuläret den 23 december 1874 uttryckligen betecknats såsom »främmande för rektors egentliga ämbetsutöfning», taga i alla fall en rektors tid och uppmärksamhet så i anspråk, att, endast under den förutsättning att sådant medför verkligt gagn, dessa periferiska åligganden böra ökas. I nu afhandlade fall är detta icke förhållandet. I räkenskaperna lämnas nämligen en fullständig och specificerad redogörelse för samtliga stipendiefonders behållning, inkomster och användning med angifvande af stipendietagarnes namn och stipendiebeloppens storlek. Sålunda finnas redan nu alla för kontrolländamål erforderliga upplysningar om läroverkens stipendiefonder.

På grund af det anförda afstyrkes således allt, hvad kommitterade under ofvan anförda trenne punkter hafva föreslagit.

Kommitterade föreslå vidare, att formulär för katalogerna borde fastställas. Detta afstyrkes på den grund, att veterligen ingen olägenhet vållats af den läroverken hittills förunnade friheten att så, som hvart och ett läroverk finner vara för sig lämpligast och bäst samt för kassorna minst betungande, affatta och trycka eller icke trycka sina kataloger. Däremot skulle påbjudandet af ett gemensamt formulär med helt andra beteckningar än de, hvarmed lärare, lärjungar och allmänheten under en lång följd af år gjort sig förtrogna, vålla oreda och förvirring samt väsentligt försvåra jämförelsen mellan de gamla och de nya katalogerna vid ett och samma läroverk. Det skulle ock med all sannolikhet medföra ökade anspråk på katalogernas innehåll i fråga om meddelandet af uppgifter och dess tryckning, t. ex. för hvarje termin — hvilket för Visby läroverk åtminstone vore ett fullständigt slöseri med penningar — samt i

sin mån bidraga att göra de öfverklagade tryckningskostnaderna än kännbarare. Till bestyrkande häraf torde det vara nog att hänvisa till årsredogörelsen, som från en mycket anspråkslös början svällt ut till en med dryga kostnader förenad publikation.

Skulle åter ett gemensamt formulär verkligen komma att påbjudas, synes den vid Visby läroverk hittills använda uppställningen vara förtjänt af beaktande, hvarför ett exemplar af den senast utgifna katalogen närslutes.

Under denna förutsättning föreslås

1) att terminskatalogen skall innehålla förteckning å eforus, inspektor, där sådan finns, rektor, lärare och öfrige tjänstemän samt lärjungar med angifvande af, bland annat, rektors och lärares undervisningsämnen och framför allt deras bostäder, hvarom kännedom enklast och bäst erhålles ur katalogen, samt om de tider, då läroverkets bibliotek och samlingar äro tillgängliga;

2) att lärjungarne skola ordnas efter undervisningsafdelningar från den öfversta klassen vidare nedåt;

3) att som klassrubriker skola användas antingen beteckningarna Latinklassen 7:2, Realklassen 7:2 o. s. v., eller klass L. 7:2, klass R. 7:2 o. s. v., men att i intet fall den af kommitterade föreslagna rubriken klass L. & R. 7:2 o. s. v. med åtföljande sammanröring af latinare och realister (jfr sid. 84 och 87) må vinna afseende, då å ena sidan mot det därför anbragta skälet, nämligen att om de hafva gemensam undervisning, böra de ock i katalogen föras tillsammans, det motskålet kan anföras, att de också hafva skild undervisning och detta, hvad 6:te och 7:de klasserna beträffar, i de flesta ämnena och under de flesta undervisningstimmarne samt ofta äfven olika klassföreståndare, och å andra sidan öfverskådligheten genom denna hopföring lider betänkligt intrång, i det att man icke genast ser, huru många latinare och huru många realister respektive klass eller afdelning omfattar;

4) att till åstadkommande af än bättre öfverskådlighet och underlättande af katalogens användning ordningsföljden mellan klassens eller afdelningens lärjungar betecknas med siffror i båda kanterna;

5) att för utrymmes vinnande och för ernående af lättare öfverblick jämte uppgift å lärjungens namn tilltalsnamnet *ensamt* skall angifvas

och således alla de af kommitterade ifrågasatta alternativen beträffande dopnamnen (jfr sid. 87) lämnas utan afseende;

6) att då det af kommitterade förordade beteckningssättet för lärjunges undervisning, enligt hvilket *deltagande* utmärkes med bokstäfver ur stora, *befrielse* med bokstäfver ur lilla alfabetet, är godtyckligt, vilseledande och irrationellt, åtnjutande af undervisning i läroämnen utöfver den uppgift, som förekommer i klassens eller afdelningens rubrik, skall betecknas med bokstäfver ur lilla alfabetet, hvarigenom följdriktighet vinnes;

7) att jämte födelseåret äfven födelsedagen för hvarje lärjunge skall inflyta i katalogen;

8) att på de af kommitterade å sid. 82 anförda skäl, hvilkas giltighet icke jäfvas af kommitterades sedan gjorda erinringar, uppgift om lärjunges hemort skall lämnas;

9) att i enlighet med kommitterades förslag och allmänt vedertaget bruk uppgift om faderns stånd eller yrke skall meddelas;

10) att icke blott det år, utan äfven den termin, då lärjunge inskrefs vid läroverket, skall utsättas;

11) att då det synes vara af vikt att i katalogen finna upplysning om, huruvida lärjunge blifvit uppflyttad till klassen eller afdelningen vid vårterminens slut (respektive början) eller vid höstterminens början, det af kommitterade valda sättet för angifvande af den termin, lärjungen tillbringar i klassen eller afdelningen, må ogillas och i stället året och terminen för hans uppflyttning (intagning) införas;

12) att då meddelande af uppgift å lärjunges bostad i läroverksstaden är en af de allra viktigaste uppgifter, som böra förekomma i en katalog, och frånvaron därpå skulle för rektor, lärare, målsman och den stora allmänheten öfver hufvud vara en verklig olägenhet, ovillkorlig föreskrift om bostads upptagande bör meddelas;

13) att sist i katalogen en öfversikt af lärjungarues antal och fördelning i klasser och afdelningar skall lämnas i den form, hvori den i Visby läroverks katalog plägar affattas.

Till slut föreslås, att i enlighet med kommitterades hemställan det må lämnas vederbörande frihet att, om formulär fastställes, utöfver de uppgifter, hvilka ovillkorligen skola införas i katalogerna, i dessa meddela äfven andra;

att ingen föreskrift om katalogernas tryckning, allraminst för läsårets båda terminer, må utfärdas;

att icke något bestämdt format må påbjudas, men att om sådant skulle aktas lämpligt, i hvarje fall kvartformat ej må väljas såsom i allmänhet tämligen ohandterligt och för mycket afvikande från det hittills använda, hvartill kommer, att för läroverk med ej mer än ett eller annat tiotal lärjungar katalogen därigenom skulle komma att erhålla en mot formatet föga svarande tjocklek af till och med endast ett eller ett par ark.

Rätt ur protokollet, intygar

ex officio

Gust. Jacobson.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 20 sistlidne maj har Eders Kongl. Maj:t anbefallt direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk att, efter att hafva gifvit de direktionen underlydande läroverkskollegier, som sådant önskade, tillfälle att yttra sig i ämnet, före den 1 instundande november inkomma med underdånigt utlåtande öfver utsedde kommitterades den 30 april detta år afgifna underdåniga betänkande angående: 1) afskaffande eller inskränkande af undervisningsprofven för lärarebefattningar vid de allmänna läroverken; 2) geografin såsom särskildt läroämne vid tillsättande af adjunkts- och kollegabefattningar vid de allmänna läroverken; 3) formulär för de allmänna läroverkens kataloger och katalogernas fogande till läroverkens räkenskaper.

I anledning häraf får direktionen, med öfverlämnande af uttalanden från kollegierna vid högre latinläroverket på Norrmalm, högre allmänna läroverket på Södermalm, högre realläroverket, Jakobs och Katarina allmänna läroverk, hvilka begagnat sig af det dem gifna tillståndet att i ämnet yttra sig, för egen del i underdånighet anföra följande.

Hvad först beträffar frågan om afskaffande eller inskränkande af undervisningsprofven för lärarebefattningar vid de allmänna läroverken, finner direktionen, i likhet med kommitterade, att betydande olägenheter äro förenade med de nuvarande undervisningsprofven inför den myndighet, som tillsätter tjänsten, och anser, att det vore ur mer än en synpunkt önskligt, om dessa prof kunde afskaffas eller åtminstone begränsas. Här-

vid vill dock direktionen betona, att, såsom äfven i läroverkskollegiernas uttalande är framhållet, nämnda olägenheter till stor del härflyta af den starka konkurrens mellan befordringssökande, som framkallats däraf, att på senare tider ett oproportionerligt antal lärareysslor skötas af extra ordinarie lärare, samt att olägenheterna skulle i väsentlig mån afhjälpas, ifall antalet af ordinarie lärareplatser ökades i behörigt mått.

Hvad kommitterade föreslagit, afseende »profärets utbildande genom en förbättrad handledning af lärarekandidaterna, genom lämpligare anordning af profundervisningen och sättet för dennas bedömande», synes direktionen i det hela ägnadt att främja den praktiska lärarebildningen och öka garantierna för att profärsbetyget verkligen angifver den ståndpunkt, till hvilken lärarekandidaterna vid profärets slut hunnit i undervisningsskicklighet. Vid tillämpningen af de föreslagna bestämmelserna skulle dock antagligen en och annan svårighet yppa sig. Såsom af högre realläroverkets kollegium anmärkts, torde det sålunda kunna inträffa, att vid ett profärsläroverk i något ämne icke finnes tillgång till lärare med tillräckligt omfattande lärareerfarenhet för att kunna följa och bedöma en lärarekandidats undervisning på läroverkets alla stadier.

Kommitterades förslag beträffande viss tids tjänstgöring vid allmänt läroverk eller annan därmed likartad läroanstalt såsom villkor för ordinarie anställning, tjänstgöringsbetygens normerande och utfärdande genom eforus vid ansökan till tjänst och skriftligt utlåtande af rektor vid det läroverk, där tjänsten skall tillsättas, finner direktionen ändamålsenliga.

Hvad åter beträffar de s. k. fyllnadsprofven, hvilka af dem, som det önskade, skulle få afläggas vid profärsläroverken, befarar direktionen, att dessa prof, hvilka, såsom af högre realläroverkets kollegium påpekats, icke lämpligen kunna till någon del förläggas till höstterminens första veckor, skulle komma att blifva alltför betungande för profärsläroverken, så mycket mer som det icke är oantagligt, att vid den rådande täflan om ordinarie befattningar möjligheten att aflägga sådana prof skulle begagnas i större utsträckning, än kommitterade beräknat. Direktionen kan därför icke tillstyrka införandet af dylika prof, sådana de blifvit af kommitterade föreslagna.

Hvad slutligen vidkommer frågan, huruvida, för den händelse de af kommitterade föreslagna och af direktionen såsom lämpliga och ändamålsenliga ansedda bestämmelserna blefve genomförda, undervisningsprofven inför den tillsättande myndigheten kunna utan olägenhet fullständigt afskaffas, är direktionen icke öfvertygad om, att sådant redan nu låter sig göra, utan håller före, att, åtminstone till dess erfarenhet vunnits om verkningarna af de ifrågasatta nya bestämmelserna, lärareprofven inför den

tillsättande myndigheten, hvilka direktionen funnit ofta lämna en god ledning vid valet mellan sökande, böra bibehållas såsom fakultativa, så att, såsom redan af 1882 års läroverkskommitté föreslogs, hvarje sökande till lärarebefattning må äga *rättighet*, men ej *skyldighet* att genom inför vederbörande domkapitel eller direktion aflagdt undervisningsprof styrka sin skicklighet till tjänsten. Härigenom skulle det blifva möjligt för sökande, som icke vill underkasta sig de olägenheter, hvilka äro förenade med prof, särskildt å andra orter, att undgå profs afläggande, hvarigenom antagligen profvens antal skulle blifva något minskadt. Vidare torde, om de förändringar, som för öfrigt af kommitterade föreslagits, visa sig i allo ändamålsenliga, profven med tiden komma att befinnas öfverflödiga och kunna alldeles bortfalla.

Vid kommitterades förslag angående geografin har direktionen intet att erinra.

I fråga om läroverkskatalogerna åter anser direktionen, att, af hänsyn till de lärjungar, beträffande hvilka ingen officiell uppgift om fadern finnes att tillgå, i dessa kataloger icke bör för lärjungarne förekomma uppgift om »faderns yrke (eller stånd)».

Undertecknade Håhls, Odhners, Wittrocks, Törnebladhs, Strandells, Isbergs, Lundbergs och Almquists i olika hänseenden afvikande meningar täcktes Eders Kongl. Maj:t inhämta af bilagda utdrag af protokollet vid direktionens sammanträde denna dag.

Stockholm den 26 oktober 1898.

Underdånigst

GUST. TAMM

Joh. Fr. Håhl.

F. Krook.

C. T. Odhner.

Veit Wittrock.

R. Törnebladhs.

A. Strandell.

Paul Isberg.

Carl Lundberg.

S. Almquist.

Sten Boije.

Utdrag af protokoll, hållet hos direktionen öfver Stockholms stads
undervisningsverk den 26 oktober 1898.

§ 4.

Företogs ånyo, sedan yttranden i ämnet inkommit från läroverkskollegierna vid högre latinläroverket på Norrmalm, högre allmänna läroverket på Södermalm, högre realläroverket, Jakobs och Katarina allmänna läroverk och sedan dessa yttranden bland direktionens ledamöter cirkulerat, Kongl. Maj:ts nådiga remiss af utsedde kommitterades den 30 april detta afgifna underdåniga betänkande angående: 1) afskaffande eller inskränkande af undervisningsprofven för lärarebefattningar vid de allmänna läroverken; 2) geografin såsom särskildt läroämne vid tillsättande af adjunks- och kollegabefattningar vid de allmänna läroverken; 3) formulär för de allmänna läroverkens kataloger och katalogernas fogande till läroverkens räkenskaper; och beslöt direktionen att afgifva ett underdånigt utlåtande af den lydelse, konceptet utvisar.

Pastor primarius Håhl, riksarkivarien Odnher och bankofullmäktigen Törnebladh voro af skiljaktig mening så till vida, att de ansågo sig böra uttala sin tveksamhet i fråga om *ovillkorlig* skyldighet för docenter att för kompetens till lärarebefattning hafva tjänstgjort minst ett år vid allmänt läroverk eller motsvarande läroanstalt, enär de fruktade, att läroverken därigenom kunde komma i mistning af åtskilliga dugande krafter med framstående vetenskapliga insikter, oberäknadt att äfven för universitetens verksamhet däraf kunde uppstå olägenheter. Möjligen skulle alternativt kunna föreskrifvas intyg om sådan tjänstgöring eller utöfvad verksamhet, som kan i möjligaste mått garantera duglighet för lärarekallet.

Professor Wittrock, kyrkoherden Strandell, landshöfding Isberg, rektor Lundberg och rektor Almquist voro af skiljaktig mening i så måtto, att de ej funno annat att erinra mot kommitterades förslag i afseende på undervisningsprofvens afskaffande eller inskränkande, än att det syntes böra tagas under öfvervägande, huruvida icke vederbörandes rätt att påkalla fyllnadsprof borde begränsas till viss tid, förslagsvis fem år från profärskursens avslutande, hvarförutom, till förekommande af profärsläroverkens betungande, särskild anordning, vare sig genom ökning af dessa läroverks antal eller på annat sätt, syntes erforderlig, åtminstone under den närmaste tiden efter den nya organisationens inträdande.

Rätt utdraget, betygar

ex officio:

Sten Boije.

Till kongl. direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk.

Sedan tillfälle beredts läroverkskollegiet vid Stockholms Norra latinläroverk att yttra sig om därtill i nåder utsedde kommitterades den 30 sistlidne april afgifna underdåniga betänkande angående afskaffande eller inskränkande af undervisningsprofven för lärarebefattningar vid de allmänna läroverken m. m., har samma betänkande inom kollegiet gjorts till föremål för granskning och samfällid öfverläggning samt därefter föranledt följande uttalanden.

Beträffande betänkandets moment I, om afskaffande eller inskränkande af undervisningsprofven för lärarebefattningar vid de allmänna läroverken, hafva samtliga kollegiets ordinarie och vikarierande lärare med undantag af adjunkten O. A. Stridsberg förenat sig om det yttrande, som här följer.

De olägenheter, som äro förenade med de nuvarande lärareprofven, hafva af kommitterade skarpt framhållits. Kollegium delar till fullo kommitterades åsikt, att dessa prof äro ur flera synpunkter mindre lämpliga och särdeles betungande. Då kommitterade ändock ansett sig böra föreslå, icke ett fullständigt afskaffande af undervisningsprofven, utan endast en inskränkning af desamma samt en annan form för deras afläggande, har detta enligt kollegiets mening skett på goda grunder. Lärareprofven ha sin upprinnelse i vårt skolväsendes äldsta tider och finna sin förklaring i då rådande förhållanden. Den småningom skeende omgestaltning af dessa förhållanden, hvilken gjort lärareprofvens lämplighet såsom befodringsgrund alltmer ifrågasatt, synes ännu icke ha fortskridit så långt, att dessa prof, under i öfrigt oförändrade befodringsformer, utan vidare kunna afskaffas.

Den modifierade form af undervisningsprof, som kommitterade velat sätta i de nuvarande profvens ställe, har emellertid karakteren af ett tillägg till profåret, och då profårsbetygen ej ens af kommitterade anses böra intaga någon dominerande ställning bland befodringsgrunder, synes det antagligt, att dessa senare, i fall den föreslagna befodringsordningen genomfördes, i främsta rummet skulle utgöras af tjänstgöringsbetyget och utlåtandet af rektor vid det läroverk, där plats sökes. Ehuru såväl tjänstgöringsbetygets utfärdande af eforus som i synnerhet det föreslagna rektorsutlåtandet synas vara nyheter värda beaktande, innebära de dock enligt kollegiets mening i och för sig icke full garanti för ett objektivt förfaringssätt vid tjänstetillsättningarna.

Rörande de s. k. fyllnadsprofven vill kollegiet särskildt framhålla:

att de såsom mätare af den profvandes lärareduglighet ej synas väsentligen tillförlitligare än de nuvarande undervisningsprofven,

att denna deras brist är så mycket betänkligare, som de blott skulle få afläggas en gång, och slutligen

att deras förläggande till profårsläroverken skulle blifva så betungande för undervisningen vid dessa läroverk, att denna därpå skulle taga allvarlig skada. Redan den förändring i profårsorganisationen, som ligger i det föreslagna införandet af en s. k. hufvudledare, hvilken skulle följa lärarekandidaternas undervisning genom alla läroverkets stadier, skulle medföra en väsentlig minskning i denne hufvudledares egen undervisning. Komme härtill skyldigheten att närvara vid fyllnadsprofven, skulle mången hufvudlärare förvandlas till så godt som uteslutande handledare, till men såväl för de af honom handledda lärarekandidaterna som för undervisningen vid läroverket.

Kollegium kan till sist icke underlåta att uttala den förvissningen, att missnöjet med de rådande befodringsförhållandena mindre har sin grund däri, att dessa förhållanden äro föråldrade, än i den alltför starka konkurrens mellan befodringsökande, hvilken i nyare tid framkallats därpå, att ett opropotionerligt stort antal af läraresysslor skötas af extralärare. Endast genom afhjälpan af detta missförhållande synes väg kunna banas för en fullt tillfredsställande lösning af befodringsfrågan.

Adjunkten Stridsberg, hvilken i denna fråga hade en från kollegiets öfriga medlemmar afvikande mening, anhöll att få denna särskildt angifven och sammanfattad uti följande förslag:

lärareexamen vid universiteten;

fullständigare praktisk förberedelse till lärarekallet, slutande med lärareprof, som gifver kompetens till anställning, om det befinnes tillfredsställande; skolinspektion, utöfvad af särskild därtill inrättad myndighet;

i brist på särskild öfverstyrelse för läroverken, lärares utnämmande af konsistorierna utan något särskildt profs afläggande för den sökta sysslan; klagorätt, såsom hittills, hos Kongl. Maj:t;

tjänstgöringsbetygets utfärdande af rektor och inspektor samfäldt eller af hvar och en för sig;

två års tjänstgöring vid statens läroverk eller vid enskildt läroverk med dimissionsrätt såsom villkor för ordinarie anställning;

befodringsgrunder: 1) intygad lärareduglighet (innefattande undervisningsskicklighet och disciplinär förmåga) och, med lika betydelse för afgörandet, tjänstetiden; 2) lärdomsförtjänster;

ökning af antalet ordinarie lärareplatser i skäligt förhållande till be-

hofvet af lärare och upphörandet af extra lärares hopande vid ett fåtal läroverk, särskildt vid profårsläroverken.

Af de vid läroverket anställda e. o. lektorerna och extra lärarne, hvilka i en fråga af denna art äfven ansågos böra få rätt att gifva sina meningar tillkänna, förklarade

en, nämligen fil. doktor J. A. Bruun, att han till alla delar gillade kommitterades förslag;

fyra, nämligen fil. och s. m. kand. A. F. W. Lindvall, fil. kand. G. E. Norén, fil. lic. K. F. E. Holmgren och fil. doktor A. M. Johanson, att de instämde i det yttrande, som flertalet af kollegiets ordinarie och vikarierande lärare afgifvit;

sju, nämligen fil. doktor C. A. V. Ringenson, fil. lic. A. G. E. Bergström, fil. kand. J. M. Agge, fil. dokt. C. Svedelius, fil. kand. G. E. Eliæson, fil. kand. V. U. Jacobsson och fil. lic. J. Fredlund, att de önskade få afgifva ett särskildt yttrande af följande lydelse:

Då tillfälle blifvit beredt äfven åt oss att tillkännagifva vår åsikt i föreliggande fråga, bedja vi, som för närvarande äro anställda som extra ordinarie lärare vid högre latinläroverket å Norrmalm, att härmed få uttrycka vårt gillande af kommitténs förslag.

Vi göra detta med tacksamt erkännande af det arbete, som kommitterade nedlagt för att söka förbättra vår ställning med afseende på villkoren för befordran till ordinarie befattning. Dock kunna vi icke dölja, att vi hysa en eller annan betänklighet gent emot de af kommittén föreslagna fakultativa fyllnadsprofven. Särskildt förefaller oss alltför snäf den bestämmelsen, att dylika prof i hvarje ämne ej få afläggas mer än *en* gång. Tillfälliga förhållanden kunna nämligen föranleda, att i detta enda prof den profvande mer eller mindre misslyckas, hvaraf sålunda skulle följa, att han kanske för alltid vore utestängd från möjligheten att vinna befordran. Med fäst afseende härpå kunna vi i denna punkt icke annat än sluta oss till den af rektor Dahlman afgifna reservationen, oaktadt åtskilliga praktiska svårigheter äfven torde uppkomma, om denna blir gällande.

Till sist bedja vi att också få framhålla, att vi lifligt och med glädje instämma i den af de ordinarie lärarne framställda meningen, att extralärarnes för närvarande alltför stora antal måtte minskas genom beredande af ökad antal ordinarie platser. Vi äro fast öfvertygade om att en dylik åtgärd, rättvis som den vore, i allra första rummet är ägnad att råda bot på många af de missförhållanden, som nu vidlåda lärarnes befordringsväsende.

Mot kommitterades betänkande i dess moment 2 angående geografien såsom särskildt läroämne vid tillsättande af adjunks- och kollegabefatt-

ningar och i dess moment 3 angående formulär för de allmänna läroverkens kataloger och dessas fogande till läroverkens räkenskaper har kollegiet icke funnit något att erinra.

Stockholm den 30 september 1898.

Å kollegii vägnar:

Carl Lundberg.

Rektor.

Till kongl. direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk.

Sedan kongl. direktionen i skrifvelse af den 17 augusti 1898 beordrat Södermalms högre allmänna läroverks kollegium tillfälle att yttra sig rörande ett af utsedde kommitterade den 30 april 1898 afgifvet underdånigt betänkande angående 1) afskaffande eller inskränkande af undervisningsprofven för lärarebefattningar vid de allmänna läroverken, 2) geografin såsom särskildt läroämne vid tillsättande af adjunkts- och kollegabefattningar vid de allmänna läroverken och 3) formulär för de allmänna läroverkens kataloger och katalogernas fogande till läroverkens räkenskaper, får kollegium värdsamt afgifva följande utlåtande.

Kollegium, som visserligen anser, att missnöjet med de nuvarande undervisningsprofven till största delen har sin grund i det s. k. extraläraresystemet, utan hvars inskränkning ingen reform torde blifva för lärarne fullt betryggande, delar dock i öfrigt kommitterades åsikt om dessa prof och vill för sin del tillstyrka deras borttagande.

Hvad beträffar de föreslagna bestämmelserna i fråga om den praktiska lärarebildningen och befordringssättet, så har kollegiet intet att erinra mot kommitterades förslag till förändring af tillvägagångssättet vid lärarekandidaters handledning och betygens bestämmande, men kyser i fråga om befordringssättet den farhågan, att genom kommitterades förslag en större betydelse som befordringsgrund skulle komma att tillmätas profärsbetygen än den alltför stora, som de enligt gällande stadga (§ 64) redan nu äga. En anledning till denna farhåga finner kollegium bland annat i kommitterades yttrande (s. 49): »Enligt kommitterades mening skall nämligen genom antagandet af hvad som föreslagits beträffande profäret såväl den praktiska lärarebildningen stärkas som större trygghet vinnas, att de betyg, som

lärarekandidaterna vid profårskursens slut eller vid fyllnadsprof erhålla, noggrant angifva graden af deras duglighet». Betygen öfver profåret afgifvas dock — äfven om lärarekandidaternas handledning och sättet för betygens afgifvande förändrades i enlighet med kommitterades förslag — åt personer, som ännu icke börjat sin bana såsom lärare med själfständig undervisning; de grunda sig i de särskilda ämnena hufvudsakligen på ett fåtal gifna profflektioner, och i fråga om den blifvande lärarens disciplinära förmåga ha de så godt som intet att förmåla. Också erkänna kommitterade själfva (sid. 42), »att läraren endast genom det sätt, hvarpå han bestrider verklig, själfständig undervisning, och genom de resultat, han därvid åstadkommer, kan fullständigt och säkert visa, i hvilken grad han äger de för en framgångsrik lärareverksamhet nödiga egenskaperna». Under sådana förhållanden vill kollegium uttala den önskan, att den betydelse, som vid tillsättning af lärareplatser hittills tillerkänts profårsbetygen och som genom kommitterades förslag torde komma att ökas, måtte i väsentlig mån inskränkas, och får kollegium för sin del föreslå, att profårsbetygen må upphöra att räknas såsom befordringsgrund af första graden och i stället erhålla en i jämförelse med andra befordringsgrunder underordnad plats.

Angående de fakultativa fyllnadsprof, som af kommitterade föreslagits till införande, kan kollegiet ej annat än erkänna befogenheten af de anmärkningar, som riktats mot dem, nämligen att de skulle blifva i hög grad betungande för profårsläroverken, att åtminstone delvis samma kritik kan riktas mot dem, som af kommitterade riktats mot de nuvarande undervisningsprofven, för hvilka de skulle komma att anses som en substitution, samt att deras införande otvifvelaktigt skulle gifva åt profårsbetygen en betydelse, som enligt kollegii nyss uttalade mening vore betänkelig. Om däremot profårsbetygen finge den underordnade betydelse, som kollegiet här ofvan föreslagit, synes det kollegium, som om dessa fyllnadsprof ingalunda vore af behovet påkallade. Möjligen kunde man säga, att under sådana villkor fyllnadsprofven ingen skada gjorde, att de ej skulle komma att mycket anlitas samt att deras införande endast motiverats af billig hänsyn till dem, som ej hade ett visst ämne med i sitt profår. Kollegiet tror sig dock ha anledning frukta, att — åtminstone med den konkurrens, som nu råder på lärarebanan — endast tillfället att kunna förskaffa sig flera betyg skulle locka en mängd lärare till fyllnadsprofs afläggande, äfven om dessa i profåret fått goda vitsord. Kännedom om en lärares förkofring i undervisningsskicklighet äfvensom hans undervisningsförmåga i ämnen, som ej ingått i profåret, torde fullt nöjaktigt kunna inhämtas på annat af kommitterade föreslaget sätt. Enligt kollegii mening bör därför — under förutsättning att åt profårsbetygen gifves endast en underord-

nad betydelse vid tillsättandet af lärareplatser — kommitterades förslag om införande af fakultativa fyllnadsprof icke vinna något som helst afseende.

Uti kommitterades förslag att i lag fastslå en viss tids föregående tjänstgöring såsom villkor för ordinarie anställning finner kollegiet skäl att för sin del instämma.

Kommitterades förslag om lärares tjänstgöringsbetyg, om utlåtande af läroverkets rektor vid tjänstetillsättningar samt om afskaffande af andra kompetensprof vill kollegiet likaledes biträda.

Till hvad kommitterade slutligen haft att föreslå angående geografin såsom särskildt läroämne vid tillsättande af adjunkts- och kollegabefattningar vid de allmänna läroverken äfvensom formulär till de allmänna läroverkens kataloger och katalogernas fogande till läroverkets räkenskaper har kollegium icke haft något att erinra.

Mot kollegii beslut att förorda kommitterades förslag om bestämmandet af en viss tids föregående tjänstgöring såsom villkor för ordinarie anställning anmälde lektor Brate sin reservation, hvilken härmed bifogas.

Stockholm den 30 september 1898.

Å kollegiets vägnar:

Magnus Höjer,

t. f. ordförande.

Reservation.

Sökande till lärareyssla vid allmänt läroverk skall enligt kommitterades förslag till lydelse af läroverksstadgans § 53 mom. 7: »före ansökningstidens utgång hafva efter genomgången profärskurs under minst två år vid allmänt läroverk eller annan läroanstalt bestridt sådan undervisning, som enligt gällande bestämmelser medför rätt till lönetursberäkning vid allmänt läroverk, skolande i fråga om docent denna undervisning under minst ett år hafva meddelats vid annan läroanstalt än universitetet». Till detta kommitterades förslag har Södermalms högre allmänna läroverks kollegium beslutat för sin del tillstyrka bifall, mot hvilket beslut undertecknad ber att få afgifva följande reservation. Kommitterade medgifva själfva, att en dylik bestämmelse kan synas öfverflödig, då i allmänhet ordinarie plats erhålles först efter vida längre tjänstgöring, men man kan

då fråga, hvarför den skall stadgas och utgöra ett hinder för de sökande, som efter blott ett års tjänstgöring eller redan vid genomgåendet af sitt profår klarligen visa sig väl skickade till lärare. Att våra grannland äga ett dylikt stadgande, är intet skäl därför, då förhållandena där äro så olika våra och särskildt profåret saknas. Om statistiken visar, att åtskilliga lärare vunnit ordinarie anställning efter liten eller ingen tjänstgöring vid läroverken, så töra väl i sådana fall andra lagliga befordringsgrunder hafva uppvägt bristen på tjänstgöring, och, innan lagstiftning föreslås med syfte att förebygga dylika falls inträffande, bör det väl uppvisas, att dessa lärares anställning ländt läroverken till skada. Att särskildt kommitterade icke velat låta docenters verksamhet som universitetslärare vara ensam tillräcklig förberedelse för deras inträde som lärare vid de allmänna läroverken efter genomgången profår, synes undertecknad icke vara »att framför allt tillgodose läroverkens intresse att erhålla dugliga lärare». Ovedersägligt synes vara, att äfven den akademiska lärareverksamheten är ägnad att utbilda skickliga undervisare, äfven där tarivas »ett redigt, klart, efter de undervisades fattning afpassadt och för dem tilltalande framställningssätt», ej sällan fordras också att »undersöka, både huruvida lärjungarne uppfattat, hvad som för dem framställts, och huruvida de vederbörligen inhämtat, hvad som föresatts dem att inlära», och förmågan att uppgöra en klar och fullt genomtänkt plan för läroämnets behandling torde väl vid den akademiska undervisningen tagas nästan mera i anspråk än vid undervisningen i de allmänna läroverken. För den disciplinära sidan af lärarens verksamhet förblir visserligen en docent främmande under sin verksamhet som sådan, liksom ock för de löpande ärendenas behandling under ett läroverks arbete, men dels är han ju ingalunda obekant med dessa sidor af läroverkens lif, då han inhämtat kännedom därom såväl under sin egen skoltid som under profåret, dels synes det försteg, som en vid läroverken tjänstgörande lärare kan äga i detta afseende, väl uppvägas af den ökade utbildning i sin vetenskap, som den oafbrutna verksamheten som akademisk lärare sätter docenten i stånd att tillföra läroverket, då han öfvergår i dess tjänst. För att den ökning i vetenskaplig utbildning, som en docent förvärfvar utöfver sin doktorsafhandling, icke blir ringa, har man en garanti uti hans vanskliga ställning, som kraftigt sporrar honom att vetenskapligt meritera sig. Om kommitterades förslag blefve lag, är fara värdt, att den nyblifne docenten med första sökte sig in vid något läroverk för att genomgå det stadgade tjänstgöringsåret och, väl en gång inne vid läroverken, stannade kvar och sökte trygga sin befordran genom massan af tjänstgöringsår men icke genom vetenskaplig verksamhet. Läroverken skulle därigenom gå miste om en grundligare vetenskaplig

utbildning hos en del af sina lärare utan någon motsvarande vinst i pedagogiskt afseende. Ses saken från en något vidsträcktare synpunkt, kan det ifrågasättas, huruvida vårt lilla lands vetenskap har råd att undvara det vetenskapliga arbete, som nu under några år af ungdomsfrisk arbetsglädje utföres af de docenter vid våra universitet, hvilka sedan inträda i läroverkens tjänst. På grund af hvad nu anförts anser sålunda under-tecknad, att § 53 mom. 7 i kommitterades förslag till ändrade bestämmelser bör alldeles utgå såsom ett dels onödigt, dels skadligt stadgande.

Stockholm den 26 september 1898.

Erik Brate,

lektor vid Södermalms h. allm. läroverk.

Till kongl. direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk.

Med anledning af remiss från kongl. direktionen af »Underdånigt betänkande angående afskaffande eller inskränkande af undervisningsprofven etc.» har högre realläroverkets kollegium beslutat afgifva följande yttrande:

I. Afskaffande eller inskränkande af undervisningsprofven för lärarebefattningar vid de allmänna läroverken.

Hvad beträffar själfva hufvudfrågan, nämligen förslaget om de nuvarande lärareprofvens afskaffande, så anser kollegiet kommitterades kritik af desamma i hufvudsak berättigad. De betyg, som äro resultatet af dessa prof, kunna icke anses vara ett säkert uttryck för den profvandes undervisningsskicklighet, än mindre för hans öfriga lärareegenskaper. Dessa prof medföra vidare en oskäligen förbrukning af kraft och tid, som göra dem i högsta grad betungande både för den tillsättande myndigheten och för de obefordrade lärarne, ofta äfven för respektive läroverk. Slutligen medföra de äfven en icke sällan betydlig tidsutdräkt vid platsens tillsättande.

Likväl anser sig kollegiet, såsom icke hafvande tillräcklig, på erfarenhet grundad öfverblick öfver alla hithörande omständigheter, icke böra göra ett bestämdt uttalande till förmån för fullständigt afskaffande af lärareprofven. Det är äfven att befara, att genom en sådan åtgärd anci-

enniteten skulle komma att utöfva ett alltför stort inflytande vid platsernas tillsättande. Den förnämsta motvikten häremot skulle utgöras af tjänstgöringsbetygen; men dessa torde — trots det af kommitterade föreslagna normerandet — icke erbjuda tillräckliga garantier för ett säkert bedömande af de sökandes lärareduglighet. Det lär icke kunna förekommas, att på olika ställen en väsentligt olika skala blefve använd, hvarför dessa betyg icke skulle väl lämpa sig för jämförelse. Vidare skulle en äldre ordinarie lärare i regel kunna påräkna ett särdeles godt tjänstgöringsbetyg; transportsökande skulle härigenom få en oskäligt fördelaktig ställning i förhållande till obefordrade medsökande.

Särskildt för profärsläroverken skulle det kunna blifva i hög grad skadligt, om ancienniteten komme att spela hufvudrollen såsom befodringsgrund. Det är för dessa läroverk af alldeles särskildt stor vikt, att läraren från metodisk synpunkt behärskar sitt ämne. Då denna sida af lärare-skickligheten icke med någon säkerhet kan bedömas af tjänstgöringsbetyget, men det icke lär kunna bestridas, att det företrädesvis är den, som kommer till uttryck genom ett undervisningsprof, så vill kollegiet föreslå, att — i händelse kommitterades förslag vinner bifall — det må medgifvas rätt åt styrelserna för profärsläroverken att, om de så finna behöfligt, kalla till profs afläggande, dock under mera betryggande former än de nuvarande, dem af de sökande, som anses kunna ifrågakomma till platsens besättande.

Kollegiet går nu att yttra sig om de af kommitterade föreslagna ändrade bestämmelserna angående befodringsättet och lärarebildningen.

Hvad först beträffar den af kommitterade föreslagna bestämmelsen om två års föregående tjänstgöring som kompetensvillkor — eller för docent minst ett års tjänstgöring vid läroverk — så anser kollegiet den synnerligen ändamålsenlig.

Likaledes instämmer kollegiet — med afslag å ett af adjunkten A. Klint framställt förslag (se bilagan 1) — i kommitterades förslag om tjänstgöringsbetygens utfärdande af eforsämbetet, liksom i deras förslag om de betygsgrader, hvilkas begagnande i tjänstgöringsbetyg böra föreskrifvas.

Förslaget om skriftligt utlåtande af rektor angående de sökande finner kollegiet väl motiveradt och ändamålsenligt.

Hvad kommitterade föreslagit i afsikt att »utbilda profäret genom förbättrad handledning af lärarekandidaterna, genom lämpligare anordning

af profundervisningen och sättet för dennas bedömande anser kollegiet böra blifva till gagn för denna viktiga institution. Beträffande förslaget om en hufvudledare, som skulle följa lärarekandidatens undervisning i ett ämne på läroverkets alla stadier, anser dock kollegiet det ej alltid vara möjligt att finna lärare med för detta ändamål tillräckligt omfattande lärareerfarenhet; det torde exempelvis i svenska vara sällsynt, att en lärare fullt behärskar metodiken på alla läroverkets stadier. Det måste därför i många fall anses lämpligast, att lärarekandidaten erhåller särskilda hufvudledare för läroverkets högre och lägre stadium. På grund häraf föreslås den ändring i kommitterades förslag om nämndens sammansättning (se sid. 61, rad. 9 i betänkandet), att i stället för: »en af läroverkets lärare» sättes: »den eller de lärare, hvilka enligt rektors förordnande följt kandidatens undervisning i ämnet».

Hvad som i alla hittills behandlade punkter föreslagits anser kollegiet höra komma till stånd, vare sig de hittills varande lärareprofven afskaffas eller bibehållas.

I afseende på hvad kommitterade föreslagit om profårets kompletterande genom fyllnadsprof hyser kollegiet stora betänkligheter. Det låter nämligen tänka sig, att obefordrade lärare, vana som de äro att genom prof stärka sin kompetens och angelägna att vinna fördelar i den starka konkurrensen om ordinarie platser, komme att mera allmänt begagna sig af detta medgifvande, än kommitterade tänkt sig, hvaraf betänkliga missförhållanden skulle kunna uppstå. Fyllnadsprofven kunde blifva, icke såsom kommitterade tänkt sig, en naturlig komplettering af profåret, utan ett slags ny profinstitution, som kanske både för de profvande och myndigheterna blefve lika betungande som den gamla, i hvilket fall hela vinsten af dennas afskaffande skulle blifva mer än tvifvelaktig.

Särskildt för profårsläroverken skulle fyllnadsprofven i så fall blifva högst skadliga. De skulle störa undervisningens jämna gång och vålla en betydande förlust af tid, så mycket kännbarare som profåret i och för sig för undervisningen nödvändigtvis medför rubbningar och tidsförlust. Redan det af kommitterade beräknade antalet af fyllnadsprof, tio för hvardera läseterminen, anser kollegiet för mycket högre, än profårsläroverken utan skada kunna tåla. Hvad angår den profid, kommitterade tänkt sig under höstterminens förra del, torde med skäl kunna ifrågasättas, huruvida några prof då borde ske, enär lärjungarne dels ännu icke hunnit redogöra för feriearbetet, dels endast hunnit begynna det nya läsårets kurser. Endast vårterminens första del anser kollegiet lämpa sig för fyllnadsprofs afläggande, dock näppeligen för något läroverk till så högt antal som tio. Det antal, som för hvarje läroverk kunde lämpa sig, beror i väsentlig mån på

antalet af parallelafdelningar i de klasser, där prof afläggas. Det är vidare att beakta, att vid något läroverk, i följd af lärarevakans, det lätt kan inträffa, att prof i ett eller annat ämne ej lämpligen kan anställas. Därför borde rektor höras före afgörandet af huru många och hvilka prof under profperioden vid läroverket skulle ske.

Om fyllnadsprof öfver hufvud borde medgifvas, därom framställdes i kollegium två skilda meningar.

Å ena sidan ansåg man ofvan omnämnda betänkligheter vara så betydande, att fyllnadsprof ej borde medgifvas. Detta så mycket mer som fara vore för handen, att profåret genom dem skulle kunna förryckas, så att det, i stället för att hufvudsakligen vara ett läroår, i väsentlig mån blefve afsedt för vinnande af ett betyg, lämpligt att därpå grunda en merit för tjänstetillsättning. Till förekommande af denna fara för profårets förryckande borde befodringsgrunden 1) i § 63 endast uttryckas såsom: »skicklighet och nit i ungdomens handledning», med uteslutande af hvad som följer om profår och fyllnadsprof.

Å andra sidan ansåg man, att då profårsbetyget faktiskt redan är en tjänstemerit och efter lärareprofvens afskaffande säkerligen skulle få ökad betydelse, fyllnadsprof, fattade såsom en komplettering af profåret, kräfvat af billighetshänsyn, då det ju kan tänkas, att en lärare, som erhållit svagare profårsbetyg, under sin tjänstgöring i väsentlig mån utbildat sin skicklighet att undervisa. De ofvan framhållna farorna af fyllnadsprofven skulle mycket väl kunna förekommas, därigenom att man genom stadgan beredde säkerhet för att profven ej blefve för många.

För detta ändamål borde i kommitterades förslag till stadga angående fyllnadsprof ett första moment inryckas, så lydande:

»I den mån sådant kan ske, utan att profårsläroverken betungas, medgifves för den, som genomgått profår, att komplettera detsamma genom afläggande af fyllnadsprof.»

Vidare borde allt, som stadgas angående fyllnadsprof under höstterminen, utgå, äfvensom början på andra stycket af moment 5 få följande lydelse:

»Departementschefen afgör, efter vederbörande rektors hörande, huru många af de sökande under profperioden få aflägga fyllnadsprof, äfvensom vid hvilket läroverk...»

På detta sätt skulle samma förfarande äga rum vid beviljande af fyllnadsprof som vid beviljande af rätt att genomgå profår. Ehuru på detta sätt endast ett relativt ringa antal fyllnadsprof komme att afläggas,

skulle detta antal säkerligen komma att fullt motsvara det verkliga behövet af profärets kompletterande.

Slutligen torde ett särskildt stadgande behövas, att i den nämnd, som bedömer fyllnadsprof, extra ordinarie lärare ej finge deltaga. Det kan nämligen lätteligen inträffa, att i annat fall den profvande inom kort vid ansökning får till konkurrent en person, som nyss åt honom gifvit betyg.

En fråga, som af kollegiet ansågs särdeles viktig, är huru säkerhet skall kunna vinnas för att profärläroverken skola få en lärareuppsättning, fullt duglig för sin ansvarsfulla uppgift. Att utreda denna fråga uppdrog kollegiet åt två sina medlemmar, och hänvisas till deras utlåtande (bilaga 2), till hvilket kollegiet i hufvudsak ansluter sig.

II. Geografien såsom särskildt läroämne vid tillsättande af adjunkts- och kollegabefattningar vid de allmänna läroverken.

I denna punkt instämmer kollegiet i allt hufvudsakligt med kommitterade.

I afseende på betänkandets 3:dje del anser kollegiet icke behöfligt att afgifva något yttrande.

Stockholm den 30 september 1898.

Å kollegiets vägnar:

S. Almquist.

Justeradt:

Tom Moll. Emil Hildebrand.

Bil. 1.

Med anslutning till föregående läroverkskommittéers kritik af tjänstgöringsbetygen med afseende på deras tillförlitlighet har undertecknad äran föreslå följande:

(Ändring af underdånigt betänkande § 58,2.)

Tjänstgöringsbetyg skall inom två månader, sedan lärare därom hos rektor anhållit, utfärdas af en tremannanämnd, bestående af rektor, eller den i hans ställe af Kongl. Maj:t förordnas, samt två af eforus årligen för hvarje läroverk därtill utsedde ordinarie lärare. Inspektor äger till detta betyg foga sitt yttrande.

Stockholm i september 1898.

A. Klint.

Bil. 2.

Utlåtande med afseende på frågan om profärläroverkens förstärkning.

Hvad kommitterade i detta afseende föreslagit synes oss visserligen vara välbetänkt. Det vore synnerligt önskvärdt, att de ordinarie lärarekrafterna vid profärläroverken förstärktes, och detta särskildt för den händelse att kommitterades förslag om fyllnadsprof blefve stadfäst. Vi vilja äfven framhålla vikten däraf, att, såsom redan är stadgadt, vid tillsättande af lärareplatser vid dessa läroverk hänsyn verkligen tages till lämpligheten att tjänstgöra som handledare för lärarekandidater. Det är så mycket mera skäl att betona detta, som genom antagande af det af kommitterade föreslagna befordringssättet ancienniteten ännu mer än hittills torde komma att spela en roll såsom befordringsgrund. Det kan till och med, enligt vårt förmenande, blifva af nöden att, om de nuvarande lärareprofven afskaffas, för profärläroverken medgifva särskilda undantag genom rätten för deras styrelser att eventuellt kalla till profs afläggande, såsom också realläroverkets kollegium föreslagit.

Det synes oss emellertid, som om de af kommitterade föreslagna åtgärderna för profärläroverkens förstärkning ej vore fullt tillfyllestgörande, särskildt om deras förslag i öfrigt vinna godkännande, och vi vilja i detta hänseende göra några erinringar.

Vi anse oss sålunda böra ifrågasätta, att styrelsen öfver ett profärläroverk, om det pröfvas nödigt för arbetet vid detsamma, finge rätt att

till tjänstgöring därstädes för en viss tid kalla därtill lämplig och villig ordinarie lärare vid annat läroverk. Af särskild vikt vore en sådan rätt för den händelse att ordinarie lärare vid profärsläroverket, som brukar tjänstgöra som hufvudledare för profkandidater, genom offentligt uppdrag eller af annan anledning under längre tid hindras från utöfvande af sin verksamhet. Ett sådant förordnande behöfver icke anses enbart medföra förlust för det andra läroverket. Tvärtom måste det anses för detsamma som en vinst, när nämligen ifrågavarande lärare återvänder med den ökade erfarenhet, som kan vinnas genom tjänstgöringen vid ett profärsläroverk. Det är för öfrigt af så stor vikt för hela landets undervisningsväsen, helst om kommitterades förslag i öfrigt vinna afseende, att de bästa krafter kallas till profärsläroverken, att detta bör eftersträvas, äfven om det skulle komma att medföra en tillfällig uppoffring för det ena eller andra läroverket. Tydligt är, att tillfyllestgörande ersättning bör beredas åt sådan till tjänstgöring vid ett profärsläroverk förordnad ordinarie lärare.

De af kommitterade föreslagna nya anordningarna komma, såsom de själfva erkänna, att kräfva ett väsentligen ökad arbete af de lärare, som deltaga i profkandidaternas utbildning, särskildt af de s. k. hufvudledarne, som skulle följa profkandidaten genom alla klasser. Kommitterade ha också för sådana lärare föreslagit en nedsättning i undervisningstid, som för närvarande kan komma lärare till del, hvilka fått sig ålagdt rättande af ett större antal skripta, äfvensom en mindre förhöjning i arfvodet för handledningen af en profkandidat.

Då, såsom fallet åtminstone är i Stockholm, lärarne vid profärsläroverken i allmänhet ha att rätta mycket betydliga skriflag, synes den minskning i undervisningstid, som kommitterade föreslagit, ej för dem kunna blifva synnerligt afsevärd. Med hänsyn till de lokala förhållandena i hufvudstaden måste vidare öfvervarandet af en eller annan extra lektion, anordnandet af timmar för konferenser o. s. v. ofta komma att verka förryckande för vederbörande lärares utom skolan förlagda verksamhet under vissa delar af läsåret. Det är ej endast en enstaka timme det kan gälla, utan två eller tre i följd, och eftermiddagarne äro ju ofta upptagna af rättandet af skripta. Det är fara värdt, att uppgiften härigenom blifver vederbörande alltför betungande, och den af kommitterade föreslagna ökade ersättningen torde ofta föga komma att motsvara uppoffringarna i tid.

Vi anse oss därför böra påpeka önskvärdheten däraf, att en tillfyllestgörande nedsättning i undervisningstid beredes äfven de lärare, som bruka vara betungade med skripta och skola tjänstgöra som hufvudledare, hvar-

för ock rektorerna vid profärsläroverken i så god tid borde underrättas om, hvilka lärarekandidater de skola mottaga, att de kunna i tid vidtaga där af möjligen föranledda ändringar i läsordningen. Vi vilja ock framhålla billigheten däri, att en sådan ersättning beredes hufvudledarne vid profärsläroverken, helst måhända i form af ett fast arvode, att de kunna ägna sig åt sin maktpåliggande uppgift utan att därigenom ådraga sig ekonomisk olägenhet. Det är af största vikt att tjänstgöringen vid ett profärsläroverk ej göres afskräckande för dugliga lärare.

Stockholm den 30 september 1898.

Tom Moll.

Emil Hildebrand.

Utdrag ur protokollet, hållet hos Jakobs allmänna läroverks kollegium vid dess sammanträde den 27 september 1898.

§ 1. Sedan läroverkets lärare beslutat begagna det på grund af kongl. direktionens öfver Stockholms stads undervisningsverk skrifvelse af den 17 sistlidne augusti lämnade tillfälle att, om kollegiet så önskade, afgifva yttrande öfver kommitterades den 30 sistl. april afgifna underdåniga betänkande angående afskaffande eller inskränkande af undervisningsprofven för lärarebefattningar vid de allmänna läroverken m. m., samt på två förberedande sammankomster haft tillfälle att uttala sina åsikter rörande detsamma, sammanträdde nu kollegiet för att bringa ifrågavarande ärende till slutligt afgörande, och enades kollegiet om följande skrifvelse:

Till kongl. direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk.

Sedan kommitterade på anförda grunder föreslagit, att de nuvarande undervisningsprofven borde afskaffas, hafva kommitterade ansett, att vissa ändrade bestämmelser angående lärarebildningen och befordringssättet böra vidtagas i sammanhang med afskaffande af undervisningsprofven för ledig tjänst.

På samma gång kollegiet för sin del vill instämma i hvad kommitterade yttrat om de nuvarande profvens afskaffande, anser kollegiet därjämte, att vissa af de af kommitterade föreslagna nya bestämmelserna äro förbättringar. Dit räknar kollegiet förslaget om lämpligare anordning af profärsundervisningen, om lärarekandidats rättighet att få genomgå profär

i tre eller fyra ämnen, föreskriften om två års tjänstgöring vid allmänt läroverk såsom kompetensvillkor för ordinarie anställning samt att de prof, som föreslagits, skola blifva frivilliga.

Däremot har stor tvekan hos kollegiet uppstått, huruvida förbättrad handledning af profärskandidaterna i någon väsentligare grad vinnes genom hvad kommitterade föreslagit.

Af största vikt härvid är att lämpliga handledare finnas. I detta afseende uttala kommitterade det önskemålet, att antalet ordinarie lärare vid profärläroverken bör ökas och antalet extra lärare minskas.

Detta är ju i och för sig en förbättring af nuvarande förhållanden, men enligt kollegii mening på långt när ej tillräcklig för att tillförsäkra dessa läroverk de bästa lärarekrafter och än mindre verkligt framstående, pedagogiskt bildade handledare.

Ej heller kan kollegiet dela kommitterades åsikt, att stadgandet i § 64 skolstadgan, hvilket föreskrifver, att vid tillsättning af lärare vid dessa läroverk särskildt afseende skall fästas å sökandes lämplighet att biträda vid lärarekandidaters handledning, är af någon väsentlig betydelse, då ju tillfälle att ådagalägga någon förmåga härutinnan icke finnes i vårt land för andra sökande än dem, som äro eller varit anställda vid något profärläroverk. Följden af detta stadgande, om det verkligen tillämpades, blefve ju tydligen endast den, att profärläroverken skulle komma att inom en trängre krets af lärarekåren än de öfriga läroverken välja sina lärare, och att detta skulle blifva för dessa läroverk till skada och ej till gagn, torde icke vara tvifvelaktigt.

Andra och särskilda bestämmelser för anställning såsom handledare vid profärläroverken torde därför blifva alldeles nödvändiga, om kommitterades förslag blefve lag, då ju dessa lärare icke blott skola afgifva profärsbetygen — hvilka utan tvifvel skola komma att vid framtida befordringar få en vida större betydelse än de för närvarande äga — utan ock bedöma de s. k. fyllnadsprofven.

I afseende på dessa frivilliga prof, som ju endast skola vara ett medel att förbättra profärsbetyget, anser kollegiet, att de under förutsättning, som ofvan antydts, att handledningen af profkandidaterna blir anförtrodd åt därtill fullt lämpliga personer, böra afläggas vid profärläroverken.

Kommitterades förslag att fyllnadsprof endast *en* gång skulle få afläggas torde vara alltför strängt, då det ju är en allmänt känd sak, att många verkligt dugande lärare genom ogynnsamma tillfällen vid profs afläggande icke framstå i sin bästa dager, en omständighet, som icke torde synnerligen ändras genom den förändrade form, som fyllnadsprofven

skulle få. Fastmer torde hos mindre tilltagsna naturer medvetandet, att det nu gällde en sak af större vikt för hela lifvet, öka den oro och osäkerhet, som alltid åtfölja afläggandet af ett lärareprof. Skulle emellertid de föreslagna fyllnadsproffen komma att införas, vill kollegiet för sin del förorda rektor Dahlmans reservation. Huru fyllnadsproffen och de föreslagna nya anordningarna vid profåret skola komma att inverka på profårsläroverken, därom torde detta kollegium icke hafva att yttra sig.

I afseende på tjänstgöringsbetygen anser kollegiet i likhet med kommitterade, att en gifven förbättring skulle uppstå, om för dessa betyg bestämda betygsgrader föreskrefves. Dessa betygs värde såsom befodringsgrund är af flera skäl mycket omtvistadt; men skulle genom nu föreslagna förändring någon större enhet dem emellan kunna åstadkommas, så att de lättare än hittills kunde jämföras med hvarandra, vore ej litet vunnet.

Hvad kommitterade föreslagit angående rektors skriftliga utlåtande om de sökande vid tjänstetillsättningar vid hans läroverk, hvilket skulle vara en ersättning för hans nuvarande rättighet att deltaga i profvens bedömande, anser kollegiet, att ett dylikt skriftligt utlåtande skulle blifva af föga eller ingen betydelse och ej gifva någon afsevärd ledning åt den tillsättande myndigheten, då ju rektor, utom den personliga kännedom han kan hafva om någon vid hans läroverk tjänstgörande sökande, måste grunda sitt omdöme om alla de öfriga endast på ansökningshandlingarna, hvilka ju ock äro tillgängliga för den tillsättande myndigheten.

I hvad kommitterade föreslagit om geografin såsom särskildt läroämne vid tillsättandet af adjunkts- och kollegabefattningar vid de allmänna läroverken äfvensom

i hvad som föreslagits om formulär för de allmänna läroverkens kataloger och katalogernas fogande till läroverkens räkenskaper vill kollegiet för sin del instämma.

På grund af hvad som nu anförts, anser sig kollegiet således kunna tillstyrka de flesta af kommitterades förslag, men anser därjämte med afseende på de föreslagna nya befodringsgrunderna att verksammare åtgärder, än kommitterade föreslagit, måste vidtagas för att tillförsäkra profårsläroverken verkligt lämpliga handledare åt profårskandidaterna samt fullt kompetenta bedömare af profven.

In fidem

J. E. Brodin.

**Protokoll, hållet i Katarina allmänna läroverks collegium den 26
september 1898.**

Närvarande: samtliga vid läroverket tjänstgörande ämneslärare
och undertecknad, rektor.

S. D. Skulle collegiet afgifva yttrande om »underdånigt betänkande
angående

- 1) afskaffande eller inskränkande af undervisningsprofven för lärare-
befattningar vid de allmänna läroverken;
- 2) om geografin såsom ett särskildt läroämne vid tillsättande af
adjunkts- och kollegabefattningar vid de allmänna läroverken och
- 3) om formulär för de allmänna läroverkens kataloger och kata-
logernas fogande till läroverkens räkenskaper; afgifvet den 30 april 1898
af därtill i nåder utsedde kommitterade.»

Hvad beträffade den första frågan beslöt collegiet efter en längre
öfverläggning att instämma i det af de kommitterade afgifna förslaget
utom hvad anginge det s. k. fyllnadsprofvet, hvars införande collegiet för
sin del icke ansåg sig kunna tillstyrka. Såsom skäl för detta sitt afstyr-
kande anförde collegiet, att detta prof medförde hufvudsakligen samma
olägenheter, som de nuvarande obligatoriska profven, i det att det förra
lika litet som de senare vore ägnadt att lämna någon säker ledning för
bedömandet af en lärares undervisningsskicklighet och förmåga i allmän-
het att handleda ungdomen. Härtill komme, att då tillfälle till täflan
genom tillåtelsen att aflägga detta prof vore öppnadt, man kunde taga
för alldeles gifvet, att snart sagdt ingen obefordrad lärare skulle urakt-
låta att begagna sig af denna utväg att stärka sina meriter, hvaraf åter
skulle följa, att detta prof inom kort blefve så godt som obligatoriskt.
Således skulle, efter collegii åsikt, profårsläroverken öfversvämmas af
dessa fyllnadsprof och i följd däraf samma betänkliga rubbningar i under-
visningens jämna gång uppstå vid dessa läroverk, som nu är fallet vid
de allmänna läroverken i hufvudstaden och stiftsstäderna. Men ehuru
collegiet sålunda ansåg, att alla prof efter profåret borde upphöra, ville
dock collegiet framhålla vikten däraf, att åt profåret, såsom varande icke
mindre ett läro- och öfningsår än ett profår, icke tillmättes en så stor

vikt, att vid tillsättande af lärareplatser profårsbetygen finge någon förhärskande betydelse.

Hvad beträffade den andra frågan, om geografin såsom ett särskild läroämne, delade kollegiet de kommitterades i betänkandet uttalade åsikt.

I sista frågan, om formulär för de allmänna läroverkens kataloger, önskade icke kollegiet att afgifva något yttrande.

In fidem

C. Björling,
rektor.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 20 sistlidne maj har Eders Kongl. Maj:t anbefallt direktionen öfver nya elementarskolan i Stockholm att, efter att hafva gifvit underlydande läroverkskollegium tillfälle att, därest det så önskade, yttra sig i ämnet, före den 1 instundande november inkomma med underdånigt utlåtande öfver utsedde kommitterades den 30 april detta år afgifna underdåniga betänkande angående afskaffande eller inskränkande af undervisningsprofven för lärarebefattningar vid de allmänna läroverken m. m.; och får direktionen, efter att i ämnet hafva hört skolans lärare, härmed för sin del i underdånighet anföra följande:

Af de tre frågor, hvilka varit föremål för kommitterades behandling, har naturligtvis den första — rörande »*afskaffande eller inskränkande af undervisningsprofven för lärarebefattningar vid de allmänna läroverken*» — företrädesvis tillvunnit sig direktionens uppmärksamhet.

Enligt nu gällande befodringslag vid de allmänna läroverken måste hvarje sökande till en läraresyssla för att kunna komma i fråga vid den sammans tillsättande hafva inför det domkapitel eller den läroverksstyrelse, som tillsätter tjänsten, aflagt undervisningsprof i hvart och ett af de till befattningen hörande ämnen äfvensom vid lektorsbefattningar jämväl i ett själfvaldt ämne.

- Mot dessa undervisningsprof hafva såväl inom läroverken, särskildt af de yngre, obefordrade lärarne, som från andra håll åtskilliga beaktansvärda anmärkningar blifvit framställda. Dessa prof anses bland annat synnerligen betungande icke blott för de sökande lärarne utan äfven för de bedömande myndigheterna och för läroverken. Det har vidare framhållits från flera håll, att dessa prof, som skulle lämna de tillsättande myndigheterna säker ledning för bedömande af de sökandes skicklighet, ej uppfylla detta ändamål, utan snarare kunna vara vilseledande, emedan de afläggas på ett sätt, som är olika med förfaringssättet vid lektioner med en klass under vanliga förhållanden.

Då dessutom de bedömande myndigheterna äro ganska många, kunna de vitsord, som afgifvas af en myndighet vid bedömandet af ett prof, svårigen jämföras med de vitsord, som afgifvits för likartadt prof af en annan myndighet. Dessa jämte flera andra olägenheter, som enligt kommitterades mening vidlåda de nuvarande lärareprofven, hafva därför föranlett kommitterade att föreslå dessa profs upphäfvande. Direktionen, som i hufvudsak delar kommitterades åsikt, *har ej heller någon erinran att göra mot deras förslag rörande afskaffande af lärareprofven inför domkapitlen.*

Beträffande åter de åtgärder, som i samband med de nuvarande lärareprofvens borttagande af kommitterade föreslagits så väl i syfte att öka garantierna för att vid läraretjänsters tillsättande läroverkens bästa skall blifva behörigen tillgodosedt som för att bereda åt aspiranterna till läraretjänster tillfälle att efter profärets genomgående ytterligare meriterna sig, *tillstyrker direktionen kommitterades förslag rörande profärets utbildning och förstärkning genom förbättrad handledning af kandidaterna, genom lämpligare anordning af profundervisningen och sättet för dennas bedömande samt vill tillika föreslå, att dessa förändringar vidtagas, äfven om kommitterades förslag i öfrigt ej skulle som lag fastställas.*

Rörande kommitterades förslag om *fakultativa fyllnadsprof vid profårsläroverken* kunna meningarna nog vara delade. Såsom skäl mot desamma skulle kunna framhållas, att profårsläroverken ej utan svårighet torde kunna bära den nya börda, som genom fyllnadsprofvens verkställande komme att åläggas dem. Häremot skulle dock enligt direktionens mening kunna invändas att, då profårsläroverken vanligen hafva flera parallellafdelningar i hvarje klass, då vidare de föreslagna anordningarna för fyllnadsprofvens afläggande synas ådagalägga, att desamma ej skulle afbryta den normala undervisningens gång, och då ytterligare dessa prof skulle kunna allt efter omständigheterna afläggas i hvilken som helst af de sex högre klasserna, — undervisningen vid profårsläroverken ej skulle komma

att lida mera än under de nuvarande profven vid vissa läroverk i stifts-
städerna.

Skulle vid tillämpningen svårigheterna visa sig för stora, kunde ju för öfrigt profärsinstitutionen införas vid ännu ett eller några läroverk, en åtgärd, som vore jämförelsevis lätt att genomföra.

Betraktar man åter fyllnadsprofven från lärarekandidaternas synpunkt, så anser direktionen rättvist och billigt, att en lärare, som efter inträde i tjänstgöring genom studier, resor o. s. v. anser sig väsentligen hafva förkofrat sig i sitt ämne, också må hafva någon möjlighet att inför en *verkliga sakkunnig myndighet* ådagalägga detta och få räkna sig sådant till godo. Detta är af vikt ej blott för den enskildes, utan för hela kårens skull, på det att denna möjlighet må vara en äggelse och uppmuntran till ytterligare utbildning. Hvad som af staten kan göras för att hos läraren väcka lust för sådant arbete bör icke försummas. Utan sådana fyllnadsprof skulle enligt direktionens mening ancienniteten få ett allt för stort inflytande vid läraretjänsters tillsättande.

På grund af hvad sålunda anförts, *får direktionen tillstyrka bifall till förslaget om införande af fyllnadsprof eller komplettering af profåret.*

Rörande dessa fyllnadsprof har äfven inom direktionen den mening uttalats, att lärarekandidaterna borde beredas tillfälle att på något sätt styrka förkofringen af sina teoretiska kunskaper och icke endast förkofringen af sin duglighet som praktiska pedagoger.

I fråga om huru många gånger den enskilde läraren skulle äga rätt att på det föreslagna sättet komplettera profåret hafva emellertid kommitterade varit af olika mening. Kommitterades flertal har nämligen föreslagit, att en lärare må äga rätt att aflägga fyllnadsprof i alla skolans ämnen, *men endast en gång i hvarje ämne.* En af kommitterade, rektor Dahlman, har likaledes föreslagit, att en lärare skulle äga rätt att aflägga fyllnadsprof i alla ämnen, men för sin del yrkat, att han må göra det tvenne gånger i hvarje ämne.

Om man betraktar lärarekallets utveckling under de senaste årtiondena, finner man, att den alltjämt växande fordran på yrkesskicklighet med nödvändighet medför specialisering. För att rätt kunna sköta sitt kall såsom lärare fordras, att läraren i de ämnen, hvari han undervisar, känner de viktigaste resultaten af den moderna utvecklingen. Då detta ej kan ske i många ämnen, är det nödvändigt, att hvarje lärare inskränker sig till vissa bestämda ämnen, som blifva hans speciella fack. Vid kompletteringen af profåret torde därför endast undantagsvis andra ämnen medtagas än de, som förut däri ingingo, ty naturligtvis anmäler sig hvarje

kandidat till genomgående af profåret i de ämnen, hvori han äger de bästa insikterna, och hvilka han på grund häraf väljer till sitt speciella fack.

Önskar nu en lärare att komplettera sitt profår i flera ämnen, så synes det mindre lämpligt, att han får aflägga dessa prof successive på skilda tider. En dylik möjlighet skulle lätt kunna inleda honom i frestelsen att, med åsidosättande af andra ämnen, koncentrera sina krafter på ett ämne, till dess profvet däri vore aflagdt, för att sedan på samma sätt börja med ett annat, ett förfaringssätt, som svårigen skulle vara till fördel för undervisningen.

På grund häraf får direktionen i likhet med skolans lärarekollegium afstyrka såväl kommitterades flertals som reservantens förslag, att lärare må äga rätt att successive på skilda tider aflägga fyllnadsprof i hvarje särskildt ämne. Däremot anser direktionen, med anslutning till de skäl, som reservanten, rektor Dahlman, anfört, att möjlighet bör stå öppen för en lärare att få aflägga nytt prof i ett ämne, hvori han redan profvat. På grund häraf får direktionen i öfverensstämmelse med den åsikt, som inom skolans lärarekollegium gjort sig gällande, som sin mening uttala, att lärare må äga rätt att högst tvenne gånger inalles, med en mellantid af minst två år, komplettera profåret. Vid dessa prof må det stå läraren fritt att välja högst fyra ämnen, hvilka som helst, förutsatt att han i sådana ämnen, som ej ingått i profåret, har minst ett års praktik.

Denna inskränkning med afseende på fyllnadsprofvens afläggande skulle enligt direktionens mening i högre grad bidraga till minskning af det befärade stora antalet af sådana prof än den bestämmelse, som kommitterade föreslagit, att en lärare må äga rätt att successive på skilda tider aflägga fyllnadsprof, men blott *en gång* i hvarje ämne.

Mot en del öfriga af kommitterade föreslagna bestämmelser, såsom *två års tjänstgöring vid allmänt läroverk såsom kompetensvillkor för erhållande af ordinarie befattning; tjänstgöringsbetygens normerande och utfärdande genom eforsämbetet; skriftligt utlåtande angående de sökande, afgifvet af rektor vid det läroverk, där ledigförklarad tjänst skall tillsättas, har direktionen ingen erinran att göra.*

Skulle nu, såsom kommitterade föreslagit och direktionen för sin del förordat, de nuvarande lärareprofven inför domkapitlen afskaffas, så bortfaller därmed den af de befodringsgrunder, som hittills i allmänhet torde hafva satts i främsta rummet. Därpå blir en följd, att öfriga vitsord för lärareduglighet, såsom profärsbetyg, betyg öfver aflagdt fyllnadsprof och tjänstgöringsbetyg måste tillmätas större betydelse. Då nu emellertid de myndigheter, som afgifva dessa vitsord, särskildt de, som afgifva tjänstgöringsbetygen, fortfarande blifva ganska många, är det ej tänkbart, att

samma betygsskala skulle kunna följas öfverallt. Det synes därför blifva nödvändigt, att den utnämmande myndigheten för att kunna skipa rättvisa får en öfverblick öfver de olika betygsgifvande myndigheternas principer vid betygs afgifvande. En sådan öfverblick torde väl svårigen kunna förutsättas hos domkapitlen. Det synes därför direktionen blifva en nödvändig följd af borttagandet af lärareprofven inför domkapitlen, att utnämningen af lärare till ordinarie tjänst måste öfverflyttas från domkapitlen till annan myndighet. Nya elementarskolans lärarekollegium har med afseende härpå såsom sin mening uttalat, *att därest profven inför domkapitlen afskaffas, tillsättandet af läraretjänster skulle öfverflyttas till en särskild styrelse eller öfvertagas af Eders Kongl. Maj:t.*

Med afseende härpå vill direktionen icke underlåta att i underdånighet erinra om hvad direktionen i sitt underdåniga betänkande den 8 juni 1891 öfver utsedde kommitterades den 13 januari 1891 afgifna förslag till stadga för rikets allmänna läroverk förut härom anfört.

»Frågan om lärareprofvens afläggande», yttrar direktionen, »anser direktionen stå i nära samband med frågan om utnämningen. Att desamma skulle afläggas inför en och samma centrala myndighet finner direktionen betänkligt, så länge ännu lärareplatsernas tillsättande tillkommer domkapitlen och de särskilda skolstyrelserna, enär genom en sådan åtgärds vidtagande de tillsättande myndigheterna skulle beröfvas den så högst viktiga personliga kännedomen om de sökandes egenskaper. Skulle däremot för framtiden ett särskildt undervisningsdepartement eller en öfverstyrelse för skolväsendet komma att inrättas, kunde enligt direktionens mening till denna myndighet öfverlämnas såväl befattningen med lärareprofven som själfva utnämningen till lärareysslor.»

Upphörandet af profven inför domkapitlen och de öfriga skolstyrelserna synes direktionen sålunda påkalla jämväl en förändring af bestämmelserna rörande lärareplatsernas tillsättande.

Rörande öfriga delar af kommitterades betänkande, nämligen angående *geografien såsom särskildt läroämne vid tillsättande af adjunks- och kollegabefattningar vid de allmänna läroverken, samt angående formulär för de allmänna läroverkens kataloger och katalogernas fogande till läroverkens räkenskaper*, får direktionen, som funnit kommitterades förslag härom i allmänhet välbetänkta och ändamålsenliga, *i hufvudsak ansluta sig till kommitterades förslag.* Angående formuläret för de allmänna läroverkens kataloger vill dock direktionen göra den erinran, *att uppgifter om faderns stånd eller yrke ej böra upptagas i de kataloger, som utdelas bland allmänheten eller till lärjungarne.* Direktionen ställer sig i likhet med skolans lärarekollegium i denna fråga på den ståndpunkt, som häfdats af rektorn

vid Jönköpings allmänna läroverk, och åberopar de skäl, som af honom anförts mot en dylik åtgärd. Att uppgifter härom utan olägenhet kunna uteslutas ur katalogen, har direktionen funnit bekräftadt genom mångårig erfarenhet från det under direktionens vård stående läroverk, hvars kataloger aldrig upptagit meddelanden af detta slag.

Stockholm den 26 oktober 1898.

Underdånigst

E. Ödmansson.

E. Bergman.

L. M. Törngren.

E. G. Calwagen.

Johan Berggren.